

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

”Självklart att det finns olika vägar att nå kunskap”

En jämförande undersökning om litteraturundervisning i svenska och svenska som andraspråk i gymnasieskolan

Anna Dahlbom och Anja Ohlwein

LAU350

Handledare: Kenneth Helgesson

Rapportnummer: HT06-1190-16

Examinator: Mats Hermansson

Abstrakt

Anna Dahlbom och Anja Ohlwein: ”Självklart att det finns olika vägar att nå kunskap” En jämförande undersökning om litteraturundervisning i svenska och svenska som andraspråk i gymnasieskolan. Göteborgs universitet: Examensarbete inom lärutbildningen, 10 p., 2006.

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur litteraturundervisning bedrivs i teori och praktik i svenska och svenska som andraspråk på gymnasiet. Två underliggande frågeställningar har ställts för att kunna besvara huvudproblematiken. Dessa frågeställningar är:

1. På vilket sätt skiljer sig kursplanerna på gymnasiet för svenska jämfört med svenska som andraspråk när det gäller litteraturundervisning?
2. Hur arbetar olika lärare i svenska respektive svenska som andraspråk med litteratur och på vilket sätt knyter de an till kursplanernas innehåll?

För att få svar på dessa frågor genomfördes två olika undersökningar. För det första jämfördes kursplanerna på gymnasiet för svenska och svenska som andraspråk med fokus på litteraturundervisning. För det andra intervjuades sex lärare från olika gymnasieskolor, varav två undervisar i svenska, två i svenska som andraspråk och två i båda ämnen. De tre olika lärarkategorierna valdes för att få ett så brett perspektiv som möjligt på hela problematiken.

Kursplanerna för svenska och svenska som andraspråk strävar efter att skapa likvärdiga mål och syften båda ämnen emellan, men det finns ändå vissa skillnader. Svenskeleven ska t.ex. läsa nordiska verk och göra nedslag i olika epoker i litteraturhistorien, men i svenska som andraspråk ligger fokus på svensk 1900-talslitteratur. I det stora hela arbetar lärare med litteratur på liknande sätt. Det är endast en lärare som utmärker sig eftersom hon arbetar helt individuellt till skillnad från de andra som varierar undervisningen i större grad. Alla lärare är ense om att läromedel inte är centrala i deras undervisning. Lärarna är också överens om att ämnena ska vara likvärdiga. De lärare som undervisar i svenska lägger större vikt vid litteraturhistorisk orientering än andraspråkslärare. Utifrån ett jämförande perspektiv är det framförallt lärarna som undervisar i svenska som andraspråk som vet mycket mer om det andra ämnet svenska, och de är dessutom mer engagerade än vad svensklärarna är i det andra ämnet svenska som andraspråk. De nationella kursplanerna tycks präglade litteraturundervisningen mer än vad lärarna är medvetna om. När det gäller de lokala kursplanerna så är andraspråkslärarna betydligt mer insatta än vad lärarna i svenska är.

Nyckelord: svenska, svenska som andraspråk, litteratur, kursplaner, jämförande perspektiv, likvärdighet

Förord

Arbetet med denna uppsats har vi genomfört i huvudsak tillsammans. Alla analyser och intervjuer samt bearbetning av material och skrivarbete har vi bedrivit ihop. Den enda uppdelning som vi gjorde gäller forskningslitteraturen. Eftersom den ena av oss är utbildad i svenska och den andra i svenska som andraspråk kändes det helt naturligt att var och en ansvarade för litteratur gällande sitt ämne.

Vi vill härmed tacka de engagerade lärare som bidrog med deras kompetens för denna undersökning. Intervjuerna var mycket intressanta och givande för vårt blivande yrke och har bidragit med mycket funderingar kring litteraturundervisning i både svenska och svenska som andraspråk.

Vi vill också rikta ett varmt tack till vår handledare Kenneth Helgesson som har gett oss värdefulla kommentarer och synpunkter!

Göteborg, januari 2007
Anna Dahlbom & Anja Ohlwein

1. Inledning	6
1.1. Syfte och frågeställningar	7
1.2. Begreppsdefinition	7
1.3. Metod och material	7
1.3.1. Kursplansanalys	7
1.3.2. Intervjuundersökning	7
1.3.2.1. Urval	7
1.3.2.2. Genomförande	8
1.3.2.3. Reliabilitet	8
1.4. Avgränsningar	8
2. Bakgrund	9
2.1. Svenska	9
2.2. Svenska som andraspråk	9
2.2.1. Historisk utveckling av ämnet svenska som andraspråk	10
2.3. Problematisering av ämnenas likvärdighet	10
3. Tidigare forskning	12
3.1. Kursplaner	12
3.2. Litteraturundervisning	12
4. Resultatredovisning	16
4.1. Kursplaner	16
4.1.1. Ämnenas syfte	16
4.1.2. Mål att sträva mot	16
4.1.3. Ämnenas karaktär och uppbyggnad	16
4.1.4. A-kurserna	17
4.1.5. B-kurserna	17
4.2. Litteraturundervisning	18
4.2.1. Lärarpresentation	18
4.2.1.1. Lärare i svenska	18
4.2.1.2. Lärare i svenska som andraspråk	18
4.2.1.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk	19
4.2.2. Kursplaner	19
4.2.2.1. Lärare i svenska	19
4.2.2.2. Lärare i svenska som andraspråk	20
4.2.2.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk.	20
4.2.3. Litteratur	21
4.2.3.1. Lärare i svenska	21
4.2.3.2. Lärare i svenska som andraspråk	23
4.2.3.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk	24
4.2.4. Läromedel och andra medier	26
4.2.4.1. Lärare i svenska	26
4.2.4.2. Lärare i svenska som andraspråk	27
4.2.4.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk	27
4.2.5. Jämförande perspektiv	28
4.2.5.1. Lärare i svenska	28
4.2.5.2. Lärare i svenska som andraspråk	28
4.2.5.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk	29

4.2.6. Ämnenas likvärdighet	29
4.2.6.1. Lärare i svenska	29
4.2.6.2. Lärare i svenska som andraspråk	30
4.2.6.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk	30
5. Diskussion	31
5.1. Kursplaner i teori och praktik	31
5.1.1. Kursplaner i teori	31
5.1.2. Kursplaner i praktik	32
5.2. Litteraturundervisning	32
6. Slutsats och pedagogisk relevans	37
6.1. Slutsats	37
6.2. Pedagogisk relevans	38
Referenser	39
Bilaga	

Jag har tyckt mig förstå att läsning är människans enda riktigt lyckade uppror mot döden. Läsning kan befria oss från den tid som så obönhörligt tung bestämmer över oss. Läsning kan lyfta oss ur de rum som tränger ihop våra möjligheter. Människor som rycks med i berättelser beskriver ofta att de varit som tyngdlösa, att de svävat.

(Kindstrand i förord till Spufford 2004:6)

1. Inledning

I Sverige finns det idag två olika svenskämnen i skolan: svenska (modersmål) och svenska som andraspråk. Båda ämnena har sin egen kursplan såväl i grundskolan som på gymnasiet och är likvärdiga när det gäller behörighet till högskolestudier. De elever som har ett annat modersmål än svenska har rätt till undervisning i svenska som andraspråk, men kan ändå välja att läsa svenska. Båda ämnena går till och med att kombinera. Ifall eleven läser svenska som andraspråk kan denne också läsa svenska som tillval på gymnasiet. Eftersom det finns olika kursplaner för två olika ämnen är det av stort intresse att ta reda på hur ämnena skiljer sig åt.

Vi är väldigt intresserade av det här området eftersom vi har olika erfarenheter utifrån vår egen utbildning och olika kulturella bakgrunder. Båda två ska vi bli lärare: Anna i svenska och Anja i svenska som andraspråk. Dessutom har den ena av oss svenska som modersmål och den andra har lärt sig svenska som andraspråk.

Under vår utbildning har vi upplevt att det finns alltför lite kommunikation de båda ämnena emellan och att vi faktiskt inte vet speciellt mycket om det andra ämnet. Vi blev nyfikna på varandras erfarenheter och bestämde oss för att genomföra en jämförande undersökning mellan svenska och svenska som andraspråk. Kan det vara så att det finns en stor kunskapsbrist de båda ämnena emellan eller är det bara vår egen uppfattning?

Som lärare i antingen svenska eller svenska som andraspråk krävs en stor kompetens om det andra ämnet på grund av att båda ämnena är relaterade till varandra. En lärare i t.ex. svenska måste veta hur andraspråksinlärning går till eftersom en del andraspråkselever läser vanlig svenska. Läraren måste ha kompetens att bedöma om en elev behöver undervisning i svenska som andraspråk eller ej. En lärare i svenska som andraspråk måste ha gedigen kunskap om svenskämnets innehåll för att kunna förmedla svensk kultur och litteratur.

Litteraturundervisning utgör en stor del av svenskämnet och vi upplever att den har stor betydelse för individens personliga och kognitiva utveckling. Såväl lärare i svenska som svenska som andraspråk läser inom sin utbildning litteraturvetenskap. Däremot är det stor skillnad de båda ämnena emellan, när det kommer till hur man undervisar i respektive ämne, eftersom man inom svenskämnet läser betydligt mer litteratur än inom svenska som andraspråk. Vad beror detta på? Är det så att litteraturundervisningens mål och syfte skiljer sig inom de båda ämnena på gymnasiet? Arbetar man möjligtvis inte på samma sätt och kanske olika mycket med litteratur inom de två ämnena? Vi är intresserade av att undersöka alla möjligheter som finns med att arbeta med litteratur på gymnasienivå. Utifrån detta perspektiv är det intressant att problematisera vad som står i de olika ämnenas kursplaner och se hur lärare arbetar med litteratur inom svenska och svenska som andraspråk.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utifrån ett jämförande perspektiv undersöka hur litteraturundervisningen ser ut på gymnasiet i svenska och svenska som andraspråk. Uppsatsen ska analysera likheter och skillnader de båda ämnena emellan. Vår övergripande frågeställning är: ***Hur bedrivs litteraturundervisning i teori och praktik i svenska och svenska som andraspråk?***

För att kunna besvara denna huvudproblematik använder vi oss av två underliggande frågeställningar:

1. På vilket sätt skiljer sig kursplanerna på gymnasiet för svenska jämfört med svenska som andraspråk när det gäller litteraturundervisning?
2. Hur arbetar olika lärare i svenska respektive svenska som andraspråk med litteratur och på vilket sätt knyter de an till kursplanernas innehåll?

1.2. Begreppsdefinitioner

Detta avsnitt ska tydliggöra de viktigaste begreppen som används i uppsatsen. Dessa är *svenska*, *svenska som andraspråk*, *litteratur*, *läromedel* och *andra medier*. Med begreppet *svenska* menas i uppsatsen ämnet svenska som modersmål. Ämnet *svenska som andraspråk* läser de elever som har ett annat modersmål än svenska. Användningen av begreppet *litteratur* omfattar skönlitteratur och utesluter såväl lyrik som faktatexter. Med begreppet *läromedel* avses de läroböcker som eleverna använder i litteraturundervisningen och dessa är huvudsakligen antologier som ger en överblick över litteraturhistorien. Med *andra medier* menas de medier som används utöver skönlitteratur och läromedel, som t.ex. film och teater.

1.3. Metod och material

Vi har valt att försöka få svar på vår frågeställning med hjälp av två olika delmoment och vi har använt oss av två olika undersökningsmetoder. Först granskade vi kursplanerna för båda ämnena med fokus på litteraturundervisning och gjorde en jämförande analys dem emellan. Sedan genomförde vi kvalitativa intervjuer med lärare som är verksamma på gymnasiet i svenska och svenska som andraspråk.

1.3.1. Kursplansanalys

När det gäller kursplanerna så har vi jämfört ämnena utifrån dess syfte, mål, karaktär och uppbyggnad samt betygskriterier med fokus på litteraturdelen. Sedan har vi jämfört A-kursen i svenska med A-kursen i svenska som andraspråk och B-kursen i svenska med B-kursen i svenska som andraspråk.

1.3.2. Intervjuundersökning

Eftersom intervjuundersökningen utgör den största delen av vårt arbete ska den beskrivas enligt följande schema: urval, genomförande och reliabilitet.

1.3.2.1. Urval

Sex lärare har sammanlagt deltagit i undersökningen och de undervisar på olika gymnasieskolor på olika orter i Västsverige. Urvalet har begränsats till de lärare som har haft möjlighet att ställa upp. Till en början hade vi tänkt intervjua minst nio lärare, vilket visade sig vara omöjligt eftersom det var svårt att få tag på lärare som var villiga att ställa upp över huvud taget. Vi kontaktade omkring 20 olika lärare och fick i mer av hälften av våra förfrågningar antingen inget svar alls eller så tackade lärarna helt enkelt nej. De sex utvalda lärarna är indelade i tre olika kategorier: Lärare i svenska, Lärare i svenska som andraspråk och Lärare i

svenska och svenska som andraspråk. En del lärare är utbildade i båda ämnena men undervisade vid undersökningstillfället enbart i ett av ämnena. Kategoriseringen skedde utifrån lärarnas egen bedömning när det gäller deras kompetens. Från början hade vi tänkt välja lärare som enbart hade svenska eller svenska som andraspråk, men kom så småningom fram till att lärare som har båda ämnen har en utvidgad synvinkel på båda ämnen. Att lärare har valts till informanter beror på att vi ville undersöka hur lärare arbetar med litteratur på gymnasiet. De utvalda informanterna har tilldelats fingerade namn för att skydda deras anonymitet.

1.3.2.2. Genomförande

Intervjuerna genomfördes under två veckor i slutet av november och i början av december 2006. Vi genomförde intervjuerna tillsammans, varav en av oss ställde frågor och den andra antecknade. Dessutom spelade vi in intervjuerna med informanternas samtycke och tillförde därmed ytterligare material till anteckningarna i efterhand. Vi valde att genomföra intervjuerna på de skolor där lärarna undervisar, med undantag från två intervjuer som skedde på annan plats. Intervjuerna genomfördes med hjälp utav vår intervjuguide (Se bilaga). De numrerade frågorna i intervjuguiden ställdes till samtliga lärare. Men eftersom lärarna är indelade i tre olika kategorier svarade de på olika frågor angående det jämförande perspektivet. Dessa frågor har vi valt att inte numrera eftersom en del lärare fick två frågor och en del fick tre. Frågorna i intervjuguiden följer i en annan ordning än vår frågeställning i uppsatsen. Detta beror på att vi ville underlätta samtalet i intervjuerna. I resultatredovisningen är upplägget enligt uppsatsens frågeställningar.

1.3.2.3. Reliabilitet

Metoden som har använts är den kvalitativa forskningsintervjun. Kvalitet avser det verkliga innehållet av undersökningens objekt (Kvale 1997:67). Anledningen till att denna metod har valts beror på att undersökningen kräver mer djupgående information för att förstå hur lärare arbetar. En kvantitativ undersökning avser huvudsakligen det som kan mätas, vilket inte är relevant för denna studie. Med hjälp av intervjuerna vill vi få fram olika mönster som återspeglas i lärarnas litteraturundervisning (Trost 1999:16). Vi är medvetna om den problematik som uppstår i samband med en kvalitativ intervju. För det första så ville vi visa på hur arbetet med litteraturen är i praktiken, men måste förlita oss på att det som lärarna säger är sanningsenligt. Tyvärr har det inte funnits någon möjlighet att genomföra observationer för att granska detta. För det andra har vi uppmärksammat att de lärare som är villiga att ställa upp på intervjuer är engagerade och intresserade lärare, vilket förmodligen inte är en representativ bild av verkligheten. Vi är medvetna om att de intervjuade lärarna representerar olika lärarpersonligheter och att det är svårt att dra en generell slutsats utifrån deras svar.

1.4. Avgränsningar

Undersökningen fokuserar på A- och B-kurserna i svenska och svenska som andraspråk på gymnasiet. Anledningen till det är att A- och B-kurserna är kärnämnen, vilket betyder att alla elever på gymnasiet måste läsa A- och B-kurs i svenska eller svenska som andraspråk. Avslutad B-kurs, i antingen svenska eller svenska som andraspråk, ger behörighet till vidare studier. Ämnet svenska som andraspråk på gymnasiet består enbart av A- och B-kurserna, men elever kan läsa C-kurs inom ämnet svenska om de önskar. Uppsatsen koncentrerar sig på litteraturundervisningen i de båda ämnena utifrån ett jämförande perspektiv. Avgränsningen beror på att litteraturundervisning har en central roll på gymnasienivå inom båda ämnena och är tillfredsställande utifrån ett jämförande perspektiv.

2. Bakgrund

Detta avsnitt syftar till att ge en kort överblick över de båda ämnena svenska och svenska som andraspråk.

2.1. Svenska

Ur historisk synvinkel så rankades inte modersmålsundervisningen särskilt högt i den högre undervisningen, utan svenskan var snarare ett nödvändigt ont långt in på 1800-talet i Sverige. Som eget ämne uppstod svenskan sent. För läroverkets del skedde detta först i 1807 års skolordning och för folkskolans del i stadgan 1842. Svenskämnet som ett mer etablerat ämne uppstod dock ännu senare (Thavenius 1999:11f.). Om man ser till historien så visar det sig att modersmålsundervisningen kan mena vitt skilda saker och att olika skolformer präglar svenskämnets innehåll. Detta har också lett till att svenskämnet har förändrats mycket under lång tid (Thavenius 1999:15). En viktig del av syftet med svenskundervisningen är att utveckla förmågan att tala och skriva. I dagens svenskämne på gymnasiet poängteras att språket har stor betydelse eftersom det ”speglar skillnader och likheter mellan människor, deras personlighet, bakgrund, kön och intressen” (Lpf 94:155).

Vad gäller litteraturens del i svenskämnet så påpekar Brodow att litteratur ska förmedla kunskap om den komplicerade världen eleverna lever i. Litteratur bidrar till att eleverna kan möta fiktiva gestalter som de kan identifiera sig med och på så sätt få möjlighet att utvecklas som personligheter. Elever ska utöka sitt eget ordförråd och därmed kunna använda sig av begrepp för att kunna tolka sin omvärld. Etiska och existentiella frågor exemplifieras med hjälp av litteratur som skapar den nödvändiga distansen som behövs för att eleven inte känner sig ifrågasatt (Brodow 1996:176ff.). Brodow påpekar att litteraturen har en stor betydelse även för de andra ämnena i skolans verksamhet. Han nämner t.ex. samhällsorienterade ämnen som återspeglas även i litteraturen. (Brodow 1996:182).

2.2. Svenska som andraspråk

Undervisningen i svenska som redan ovan har beskrivits går i huvudsak ut på att utveckla modersmålstalets språkfärdigheter. *Modersmålet* är det språk som man lär sig först i livet. Kronologiskt sätt är det en individs första språk som man lär sig i ett naturligt sammanhang. Man kan ha två eller flera modersmål. *Andraspråket* däremot är ett språk som inte lärs in samtidigt med modersmålet utan i ett senare livsskede. Inläringen sker vanligtvis formellt. Till skillnad från *främmande språksinläring* lärs andraspråket in i målspråksmiljön (Viberg 1987:9). En tillräckligt motiverad och engagerad inlärare kan t.o.m. uppnå *nästan-infödd nivå* på andraspråket.

Hur går andraspråksinläringen till? När det gäller vanlig språkinläring brukar man skilja mellan *basen* och *utbyggnaden*. Basen är det grundläggande ordförrådet som en modersmålstalare har uppnått när hon börjar skolan. Man brukar uppskatta basens ordförråd till 8.000 - 10.000 ord. Utbyggnaden bygger på basen och utvecklar ett specialordförråd som behövs inom olika ämnen. Efter avslutad skolgång ska en elev ha uppnått ett ordförråd av ca. 150.000 ord.

En andraspråkstalare som anländer till Sverige efter 7-årsåldern och börjar lära sig svenska har andra förutsättningar. Han måste lära sig basen och utbyggnaden parallellt, d.v.s. språkinläringen och övrig kunskapsinläring sker samtidigt. Lärarens roll är att bibehålla balansen mellan elevens *språkålder* och dennes faktiska ålder. Vad betyder detta? Språkets nivå ska anpassas till elevens *interimspråk*, d.v.s. elevens aktuella nivå på målspråket. Det sägs t.o.m. att den språkliga nivån som eleven möter på skolan ska ligga lite över hans interimspråk. Forskningen har visat att språkliga utmaningar främjar målspråkets inläring (Bergmann 2000:23 ff.). Språkutveckling gynnas även genom inläring av meningsfullt innehåll, dvs. att innehållet måste anpassas efter elevens faktiska ålder.

Andraspråksinläring kräver tid. Beroende på ankomstaldern är inlärares förutsättningar olika när det gäller inläringen av språkets basordförråd. Barn med en ankomstålder mellan 8-11 år lär sig svenska betydligt snabbare än barn som är under 8 år eller över 11 år när de kommer till Sverige. Barn i gruppen med ankomstaldern 8-11 år lär sig basen i genomsnitt under en period som ligger mellan 2-5 år. För alla andra barn kan det ta betydligt längre tid, nämligen upp till 8 år, för att uppnå åtminstone basfärdigheterna (Bergmann 2000:29).

Ämnet svenska som andraspråk syftar till att stödja elevens språkutveckling i svenska så att denne i bästa fall kan uppnå nästan-infödd nivå. Detta innebär t.ex. att läraren i en andraspråksklass måste kunna ta hänsyn till sina elevers olika språkliga förutsättningar. Elever i en andraspråksklass har vitt skilda utgångspunkter när det gäller behärskningen av svenskan. Läraren måste kunna bedöma den enskilde elevens språkliga nivå och anpassa sin undervisning efter den (Hyltenstam 1993:7). Läraren ska vara medveten om att eleverna behöver ett användbart språk som ger dem tillträde till kamratgemenskapen och till det svenska samhället. God språkbehärskning är dessutom nyckeln till skolans andra ämnen, eftersom den är förutsättningen till utvecklingen av nya färdigheter och inhämtning av nya kunskaper (Bergmann 2000:27).

2.2.1. Historisk utveckling av ämnet svenska som andraspråk

Fram till början på 1960-talet fanns det inget vidare behov för undervisning i svenska för elever som har ett annat modersmål än svenska. Ämnet svenska som främmande språk fanns visserligen men bedrevs i Sverige enbart vid studieförbunden (Tingbjörn 2004:743). Arbetskraftsinvandringen på 1960-talet medförde förändringar. Studieförbundet fick statsbidrag år 1965 för vuxenundervisning i svenska. Även i grundskolan inrättades stödundervisning i svenska för utländska elever. Än så länge fanns det inga utbildade lärare till förfogande. 1970-talets flyktinvandring ökade behovet enormt och på grund av detta startades 1973 en första 20-poängskurs inom lärarutbildningen (Skolverket 2004:8). Fortfarande kallades ämnet för svenska som främmande språk. Ämnet bytte namn så sent som 1982 och då hade det redan varit eget ämne i grundskolan med egen kursplan, men ansågs fortfarande som ett komplement till ämnet svenska (Lgr 80). Vuxenundervisning behöll namnet svenska för invandrarundervisning (Tingbjörn 2004:749). Så sent som 1989 inrättades ämnet svenska som andraspråk som eget betygsatt ämne med egen kursplan på gymnasiet och på Komvux. Ämnet skulle dock inte ge allmän behörighet för universitets- och högskolestudier (Tingbjörn 2004:754). Under 1990-talets första hälft drogs kursplanen tillbaka. Under andra hälften av 1990-talet skedde dock förändringar igen. 1995 blev svenska som andraspråk eget behörighetsgivande ämne i alla skolformer och fick status som kärnämnne 1997 (Skolverket 2004:8).

2.3. Problematisering av ämnenas likvärdighet

Skolverkets rapport *Kartläggning av svenska som andraspråk* har undersökt ämnets läge på skolorna. Analysen genomfördes dels genom en kvantitativ enkätundersökning dels med hjälp av kvalitativa fallstudier. Enkätundersökningens syfte gällde först och främst att undersöka organisationen för undervisning i svenska som andraspråk (Skolverket 2004:22f). Fallstudierna bygger på intervjuer med skolledare, lärare och elever på tre olika skolor, nämligen två grundskolor och en gymnasieskola.

Den utvalda gymnasieskolan har ett upptagningsområde som sträcker sig över en hel storstad, och drygt hälften av skolans elever har haft utländsk bakgrund läsåret 2001/2002. På skolan fanns vid tiden för undersökningen tre lärare i svenska som andraspråk. Lärarintervjuerna syftade till att studera lärarnas uppfattningar om de båda ämnena svenska och svenska som andraspråk. I rapporten framkom det att man på skolan inte såg den

kompetens som lärare i svenska som andraspråk egentligen har, utan lämnade över eleverna endast när det blev några problem.

En viktig fråga i undersökningen gällde ämnenas likvärdighet. Enligt en svensklärare gäller det att göra klart för eleverna "(...) att det inte är degraderande att gå i sv2 utan det är en förmån". Samtidigt menar han att det drabbar den vanliga undervisningen i svenska när man har sv2-elever i klassen. En lärare i svenska som andraspråk anser att eleverna inte ser ämnena svenska och svenska som andraspråk som likvärdiga. Läraren tycker sig ha hört elever säga att det är "(...) lite B-lag över svenska som andraspråk". Svenskläraren poängterar avslutningsvis att svenska som andraspråk behövs som ämne och läraren i svenska som andraspråk framhäver att det vore önskvärt att alla lärare skulle få utbildning i ämnet (Skolverket 2004:32-35).

3. Tidigare forskning

Inom de båda ämnena svenska och svenska som andraspråk har det undersökts mycket om litteraturundervisningens mål och syfte, men däremot inte ur ett jämförande perspektiv. Forskningen inom ämnet svenska som andraspråk tar hänsyn till svenskämnet genom att reflektera och hämta sin grund inom svenskämnets forskning, men med fokus på andraspråks-elevernas speciella behov.

3.1. Kursplaner

Febring undersökte i sin c-uppsats ”Skillnaden mellan svenska (som modersmål) och svenska som andraspråk på gymnasiet” kursplanerna för A- och B-kurserna i svenska och svenska som andraspråk. Hon kom fram till att de formella skillnaderna mellan de olika kursplanerna beror först och främst på skilda inlärningsprocesser mellan förstaspråket och andraspråket. När det gäller litteraturen inom kursplanerna så är målen tydligt nertonade i A-kursen i svenska som andraspråk enligt henne. Litteraturen ska där användas som språkutvecklande medel (Febring 2005:19). Febring anser att den största skillnaden mellan B-kurserna är litteraturmålet. Hon skriver att ”Medan svenskeleven ska läsa texter från olika tider och kulturer och ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk ska andraspråks-eleven läsa skönlitteratur från olika tider och kulturer med tyngdpunkt på svensk 1900-talslitteratur” (Febring 2005:20).

Lindmark jämförde kursplanerna i svenska som andraspråk och svenska för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning. Hon poängterar att andraspråks-elever har andra förutsättningar än svenska elever. Enligt henne måste de kunna träna det nya språket i kommunikativt varierande funktioner och detta läggs stor vikt vid i A-kursen i svenska som andraspråk (Lindmark 2000:109). Angående litteraturen i kursplanerna så kommer hon fram till att den spelar lika stor roll i svenska som andraspråk som i svenska. Hon poängterar att litteraturen studeras på ett annat sätt i svenska som andraspråk än i svenska. Litteraturundervisningen i svenska som andraspråk ska stödja det språkutvecklande arbetet och på grund av detta är litteraturen inte bara ett mål, utan också ett medel för att ge eleverna språkliga mönster och ett funktionellt språk. Hon menar att aktuella och moderna texter gynnar den utvecklingen på bästa sätt och ska därför läsas innan eleverna ger sig in på äldre texter. Båda kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk framhäver litteraturläsning som källa till kunskap och personlig utveckling, och poängterar att texter från olika kulturer och olika tider ska jämföras. Speciellt för svenska som andraspråk gäller dock att eleverna ska kunna göra jämförelser med den egna kulturen. I kursplanen svenska som andraspråk B har det litteraturvetenskapliga studiet med betoning på termer, genrer och författarskap dämpats jämfört med kursplanen i svenska B. Enligt Lindmark har andraspråks-elever möjlighet att studera dessa ämnen inom ramen för kursen Språk - kultur - samhälle i modersmålsundervisning (Lindmark 2000:110).

Lundström diskuterar kursplanerna i svenska och kommer fram till att styrdokumentet ger väldigt mycket utrymme för att lärare och elever skapar ”egna” svenskämnen. Han menar att styrdokumentet är alldeles för kortfattade för att lärare ska känna sig trygga i sin lärarroll (Lundström 2005:90).

3.2. Litteraturundervisning

Bommarco har studerat litteraturundervisningens upplägg inom ämnet svenska i sin avhandling *Texter i dialog. En studie i gymnasieelevers litteraturläsning*. Hon följde sin egen klass i tre år och analyserade såväl sitt eget arbetssätt med skönlitteratur som sina elevers reaktioner på det. Hon beskriver hur hon har arbetat med tre utvalda skönlitterära verk och reflekterar sedan över tre olika elevers arbetssätt med dessa verk. Bommarco talar om begreppet *det utvidgade klassrummet* som är ett sätt för eleverna att kunna ta tillvara på

litteraturläsningen och därmed kunna relatera den till sina egna liv. Enligt henne ska undervisningen syfta till att uppmuntra "...ett kritiskt tänkande och produktivt skapande kring livet i texter och kring livet utanför texter" (Bommarco 2006:226).

Holmegaard skriver i sin avhandling *Språkmedvetenhet och ordinlärning. Lärare och inlärare reflekterar kring en betydelsefältövning i svenska som andraspråk* huvudsakligen om vikten av att utveckla sitt ordförråd, men betonar samtidigt litteraturundervisningens stora betydelse för ordinlärningen i svenska som andraspråk. Hon anser att det borde vara en väsentlig uppgift i andraspråksundervisning att stödja elevernas läsförståelse eftersom den bidrar med att utöka inlärares ordförråd (Holmegaard 1999:81). Syftet med andraspråksundervisningen är först och främst att inlärares ska uppnå en så avancerad nivå på målspråket att de i bästa fall ska kunna klassificeras som förstaspråkstalare (Holmegaard 1999:17).

Lundström följde en enskild lärare i en klass på fordonsprogrammet under en hel termin i A-kursen i svenska. I fokus för hans undersökning stod svensk lärarens arbete med litteratur. Undersökningen inleddes med en intervju där läraren berättade om sin bakgrund och sin ämnessyn. Lundström deltog i lärarens undervisning, gjorde observationer och intervjuade kontinuerligt läraren. Pedagogen säger i den första intervjun att hon försöker förena styrdokumentet med den äldre skolkulturens värderingar, men att hon samtidigt känner en viss osäkerhet i att tolka styrdokumentet. Den undersökta läraren poängterar att eleverna ska få en viss allmänbildning, möta alla typer av texter, arbeta med etiska och moraliska frågor samt att de ska få en viss färdighetsträning som bland annat innebär att de ska få läsa texter som förbereder dem inför kommunikationen i deras kommande yrkesliv (Lundström 2005:91f). Lundström kommer i sin undersökning fram till att det finns en tydlig skillnad mellan det som läraren säger i intervjuerna och mellan det hon faktiskt gör i praktiken (Lundström 2005:96).

Brodow och Rininsland har genomfört en kvalitativ undersökning bland 26 verksamma och engagerande lärare för att ge en bild av nuläget när det gäller litteraturläsning inom ämnet svenska i skolan. Forskarna ställde 126 frågor till de utvalda lärarna om litteraturläsningsmetoder och litteraturreception som samlades i 46 punkter och fokuserade på lärarrollen, elevreceptionen och litteraturläsningsmetoderna (Brodow & Rininsland 2005:41). Resultaten samlades i 23 aspekter på litteraturläsning/litteraturundervisning och de kapitel där resultaten har sammanfattats som har betydelse för denna undersökning handlar om didaktiska metoder, textval, läromedel och andra medier. Enligt författarna ger de flesta lärare företräde åt följande didaktiska metoder: högläsning, berättande, dramatisering, personliga brev och läslogg. Skönlitteratur efterbehandlas vanligtvis genom att eleverna samtalar i grupp och i helklass. Fördelen med denna metod är enligt lärarna att eleverna får omedelbar respons på sina idéer och åsikter. Lärarna menar även att det finns en fördel med enskilt skrivarbete eftersom elever då kan få arbeta ostört och utveckla egna tankar (Brodow & Rininsland 2005:164ff). Vad gäller textval kommer författarna fram till att de tre viktigaste faktorer som styr detta är: lärarens didaktiska mål, lärarens kunskap om elevers mognad och förmåga att ta till sig litterära texter samt elevers tips och önskemål. I praktiken förhandlas valet av texter fram mellan lärare och elever (Brodow & Rininsland 2005:130).

I sin undersökning nämner Brodow och Rininsland två aspekter som behandlar läromedel och andra medier i undervisningen. När det gäller läromedelsanvändning anser författarna att de intervjuade lärarna är slående lite bundna till läromedel när det gäller litteraturläsning och litteraturorientering. Vid användning av läromedel så är det mer vanligt att hämta kortare texter ur en tryckt antologi än att använda sig av stenciler. Författarna menar att fördelen med läromedel är att de kan ge idéer till litteraturundervisningens upplägg. Nackdelen är att läromedlen tycks bli föråldrade ganska snabbt (Brodow & Rininsland 2005:207f). Vad gäller andra medier i litteraturundervisningen så tar författarna upp mediet film. Där nämner de bland annat två viktiga funktioner som filmanvändning i undervisning för med sig. Den ena

funktionen är att inleda ett epokstudium och den andra funktionen är att ersätta texter som bedöms av läraren att vara för svåra för eleverna (Brodow & Rininsland 2005:186).

Bråbäck och Sjöqvist har gjort en undersökning i en IVIK-klass, dvs. en preparandkurs för andraspråkselever inom individuella programmet. Deras utgångspunkt är att elever genom att läsa och arbeta med skönlitteratur genomgår en parallell inlärningsprocess där fyra olika moment ingår, nämligen att läsa, skriva, tala och lyssna (Bråbäck & Sjöqvist 2001:212). De beskriver hur de har arbetat med skönlitteratur som ett medel för lärande och påvisar hur elever utvecklar sina språkliga redskap. Ett exempel på hur de har arbetat visas i det följande. Eleverna i IVIK-klassen ligger språkligt på mellannivå och på grund av det har den utvalda boken ett relativt enkelt språk, men däremot är innehållet mer kognitivt krävande. Första kapitlet lästes högt av läraren och efter det arbetade eleverna med olika slags frågor på olika sätt, både enskilt, parvis och i helklass. Forskarnas slutsats är att eleverna inte enbart har fått ett redskap för att förbättra sitt språk, utan även utvecklat sitt tänkande och sin analysförmåga (Bråbäck & Sjöqvist 2001:224).

Enström och Holmegaard skriver i artikeln *Litteraturläsning och ordinläring i svenska som andraspråk i gymnasieskolan* om skönlitteraturens roll i andraspråksundervisning. Enligt författarna ska arbetet med skönlitteratur syfta till att först och främst utveckla elevernas ordförråd och därmed också deras språkkunskaper. Eleverna ska läsa texter som är lämpliga, och med det menas att de ska engagera elever så att de blir insatta i det svenska levnadssättet, den svenska kulturen och historien, och i sin tur kunna jämföra med sin egen kulturella bakgrund. Författarna menar att texterna ska ligga på rätt språklig nivå för att det ska kännas som en utmaning för eleverna, men ändå inte vara övermäktigt (Enström & Holmegaard 1997:276).

Holmegaard beskriver i artikeln *Man lär sig så länge man har elever* hur hon har arbetat med läromedelstexter i en gymnasieklass i årskurs 2 bestående av 10 elever med 5 olika modersmål. Syftet med hennes undersökning är att visa hur läromedelstexter stöder inläringen av ord. Undersökningen genomfördes vid två olika testtillfällen. Vid det första testtillfället presenterades först en lista med okända ord som alla härstammar från ett och samma betydelsefält. Eleverna fick gissa sig fram och det visade sig att det var svårt för dem att förstå ordens innebörd. Sedan utdelades en text som beskrev samma betydelsefält och i vilken alla ord ingick som tidigare presenterades på listan. Eleverna presterade mycket bättre och hade lättare att gissa sig fram till ordens betydelse. Vid det andra testtillfället en vecka senare presenterades två bilder som avspeglar betydelsefältet. Eleverna fick i uppgift att markera de olika företeelserna på bilderna samtidigt som de skulle läsa texten en gång till. Eleverna klarade uppgiften snabbt och utan problem (Holmegaard 1997:159ff.).

Liberg diskuterar olika aspekter när det gäller att välja läromedelstexter till elever som läser svenska som andraspråk. Hon menar att de allra viktigaste faktorerna utgörs av textinnehållet, läsarens förståelse inom ett ämnesområde samt kunskaper om den kulturella basen för ämnet. Elevens förhållningssätt och den kulturella basen för ämnet samt elevens sociala levnadsvillkor är också viktiga. Däremot anser Liberg att den lingvistiska kompetensen och textens uppbyggnad är något mindre viktiga för andraspråksinläring. Hon poängterar att det krävs att inläraren ska ha uppnått en viss tröskelnivå på sitt andraspråk, annars är textens uppbyggnad även viktig (Liberg 2001:119). Enligt Liberg ska texterna knyta an till elevernas kulturella bakgrund. Hon menar att man med hjälp av ett kulturellt känt innehåll i olika texter kan övervinna språkliga hinder och att detta bildar en slags stödstruktur för andraspråkseleven (Liberg 2001:121).

Andersson och Johansson har i sin c-uppsats *Professionalism, lärare och läroböcker* skrivit om hur högstadielärare och gymnasielärare arbetar med läromedel i ämnet svenska i sin undervisning. Dessutom analyserar de om de använda läroböckerna uppfyller kursplanernas mål och syfte. I studien intervjuades fem stycken högstadielärare och fem stycken

gymnasielärare. De har kommit fram till att det inte finns någon lärobok av de undersökta som tillfullo kan uppfylla kursplanens samtliga mål. De frågar sig om det finns någon lärobok som kan uppfylla alla dess krav och om det verkligen är önskvärt. De menar att läraren får fylla i med sin kunskap istället (Andersson & Johansson 2006:31).

Febring har intervjuat 5 lärare som undervisar både i svenska och i svenska som andraspråk. Hennes fokus ligger först och främst på lärarrollen och hur den skiljer sig åt i de båda ämnena. Tre av hennes informanter ger sina synpunkter angående skillnaderna i litteraturundervisningen när det gäller svenska och svenska som andraspråk. Lärare A tycker att elever som läser svenska får mycket mer kunskap om litteraturvetenskap och språksociologi än elever som läser svenska som andraspråk. Enligt lärarna C och D är den största skillnaden mellan B-kurserna att ämnet svenska som andraspråk huvudsakligen inriktar sig på svensk 1900-talslitteratur. Enligt lärare C slipper dessa elever att läsa den massiva västerländska inriktade litteraturhistorien (Febring 2005:15).

4. Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas de resultat som framkommit inom ramarna för vår undersökning. Först belyses litteraturens roll i kursplanerna för svenska och svenska som andraspråk A och B för gymnasieskolan. Sedan följer redovisningen för de enskilda lärarintervjuer som har genomförts.

4.1. Kursplaner

Strukturen inom detta avsnitt följer kursplanernas upplägg i ett jämförande perspektiv med fokus på litteraturundervisning. Båda ämnena jämförs därmed angående syfte, mål att sträva mot, karaktär och uppbyggnad samt innehållet av A- och B-kurserna.

4.1.1. Ämnenas syfte

Syftet med litteraturundervisning i ämnet svenska är att ”ge eleverna möjligheter att ta del av och ta ställning till kulturarvet och att få uppleva och diskutera texter som både väcker lust och utmanar åsikter” (Lpf 94:155). Det står också att elevernas mognad och personliga utveckling kan ske i samband med arbetet med litteratur, språk och bildmedier (Lpf 94:155). Litteraturundervisning i svenska som andraspråk syftar till att ”öka elevernas medvetenhet om den betydelse skönlitteraturen har för språkutveckling och kulturförståelse” (Lpf 94:161). Det står också att litteraturläsningen ska ”vara en källa till glädje, personlig utveckling och tillfredsställelse” (Lpf 94:161).

4.1.2. Mål att sträva mot

I ämnet svenska eftersträvar man att eleverna ska utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och analysera texter av olika genrer. Eleverna ska utveckla fantasi och lust att få kunskaper om olika tider och kulturer med hjälp av skönlitterära texter. De ska bli förtrogna med såväl centrala svenska, nordiska som med internationella verk och på så sätt få kunskaper om olika författare, epoker och idéströmningar i kulturer från olika tider (Lpf 94: 157). I ämnet svenska som andraspråk är mål att sträva mot när det gäller litteraturundervisningen i stort sett desamma förutom att de nordiska verkens betydelse inte tas upp. Istället poängteras vikten av att eleven ska utveckla den egna läskunnigheten *på svenska* (Lpf 94:162).

4.1.3. Ämnenas karaktär och uppbyggnad

I ämnet svenska går språk och litteratur in i varandra och utgör därmed en helhet. Tanken är att svenskämnet ska skapa större förståelse och djupare kunskap om litteraturen. Det poängteras att eleven ska få kunskaper såväl i som om litteraturen (Lpf 94:156). I svenska som andraspråk poängteras att det huvudsakliga innehållet är språk och språkutveckling men det beskrivs också att ett viktigt kunskapsområde är den svenska litteraturen med utblickar mot världslitteraturen. ”Studiet av svenska texter i vid bemärkelse bidrar till kunskaper om svensk kultur och svenskt samhällsliv” (Lpf 94:163).

I ämnet svenska står tydligt att det väsentliga innehållet i A- och B-kurserna är språk och litteratur men det framhävs att tyngdpunkterna i de olika kurserna är olika. I Svenska A är läsningen huvudsakligen en källa för lust, glädje och självkänedom medan man i svenska B utvidgar perspektivet till att litterära och andra texter tydligare fokuseras som kunskapskällor (Lpf 94:157). I ämnet svenska som andraspråk är beskrivningen för kurserna när det gäller litteraturen överensstämmande med svenska, men i svenska som andraspråk tilläggs i kurs A att läsning ska vara en väg till förståelse av livet i Sverige (Lpf 94:164).

4.1.4. A-kurserna

I svenska A står under de mål som eleverna ska ha uppnått efter avslutad kurs att de ska ha kännedom om vanliga myter och motiv i litteraturen. Det förväntas även att de ska ”kunna formulera egna tankar och iakttagelser och göra egna bedömningar vid läsning av saklitteratur och litterära texter från olika tider och kulturer” (Lpf 94:159). Enligt målen i kursplanen för svenska som andraspråk A ska eleverna ”kunna formulera egna tankar och iakttagelser och göra egna bedömningar exempelvis vid läsning av texter av olika slag från olika tider och kulturer” (Lpf 94:164).

Betygskriterierna för svenska A kräver för betyget godkänd att eleven ska kunna sammanfatta huvudinnehållet i olika texter och att eleven har läst saklitterära och skönlitterära texter från olika tider och kulturer samt att ha kunnat sammanfatta innehållet av dessa och formulerat egna tankar och iakttagelser kring detta. Betyget väl godkänd kräver att eleven har läst även avancerade texter, har relaterat innehållet till sina egna kunskaper och erfarenheter samt ha reflekterat över både innehåll och form. För att få betyget mycket väl godkänd måste eleven ha bearbetat sina texter självständigt och insiktsfullt utifrån sina teoretiska kunskaper om litteratur (Lpf 94:159).

I svenska som andraspråk formuleras betygskriterierna på följande sätt: Betyget godkänd kräver att eleven ska ha formulerat egna tankar och iakttagelser och ska kunna jämföra med stöd av ledfrågor texter från olika tider och kulturer. Betyget väl godkänd kräver att eleven ska kunna kommentera såväl skönlitterära som saklitterära texter samt att kunna relatera dessa till sina kunskaper och erfarenheter. För att få betyget mycket väl godkänd krävs det att eleven har läst olika slags texter och har kunnat relatera dessa till svenska förhållanden och till sina egna erfarenheter och upplevelser (Lpf 94:166).

4.1.5. B-kurserna

I svenska B står under de mål som eleverna ska ha uppnått efter avslutad kurs att eleven ska ha läst litterära texter från olika tider och kulturer. Eleven ska kunna jämföra och se samband texterna emellan. Eleven ska även ha kännedom om författarskap från olika tider och epoker. Det förväntas att eleven har tillägnat sig och även skaffat sig kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk (Lpf 94:160). I svenska som andraspråk är det enda målet för litteraturundervisningen att eleven ska ha läst skönlitteratur från olika tider och kulturer med tyngdpunkt på svensk 1900-talslitteratur. Kring denna litteratur ska eleven kunna reflektera och i samband med detta kunna skriva och samtala om egna och andras upplevelser, värderingar och levnadsvillkor (Lpf 94:166).

Betygskriterierna för svenska B kräver för betyget godkänd att eleven ska ha tillägnat sig litterära texter från skilda epoker och kulturer via böcker, teater och film och att eleven ska kunna påvisa samband och skillnader. Dessutom ska eleven ha diskuterat innehåll, gestalter och bärande tankar i texter. Betyget väl godkänd kräver att eleven ska kunna analysera och tolka självständigt litterära texter och kunna använda sig av litterära begrepp. Utöver det ska eleven kunna reflektera vid läsningen av texter över de samhällsliga och kulturella faktorer som påverkat texten och dess betydelse för vår tid (Lpf 94:160). För att få betyget mycket väl godkänd krävs det att eleven läser, diskuterar och analyserar texter och sätter dessa i sammanhang till den miljö, den tid och det samhälle där de har uppstått. Eleven ska kunna analysera och bedöma olika argumentationer, uppfatta olika innebörder samt dra egna slutsatser utifrån lästa texter. Eleven ska även kunna tolka bildspråk (Lpf 94:161).

I svenska som andraspråk B är betygskriterierna för godkänd och väl godkänd exakt desamma som i svenska B när det gäller litteratur. Kriterierna för betyget mycket väl godkänd säger att eleven ska ha läst texter av många olika slag och ska ha diskuterat och analyserat dem i förhållande till den tid, miljö och det samhälle där de har uppstått (Lpf 94:167).

4.2. Litteraturundervisning

Nedan följer de resultat som framkommit ur lärarintervjuerna. Avsnittet är indelat i sex underrubriker. Först ges en kort personlig presentation av de intervjuade lärarna och sedan följer en redovisning utifrån frågeställningarna. Det jämförande perspektivet behandlas under en egen rubrik och avslutningsvis presenteras lärarnas uppfattningar om ämnenas likvärdighet.

4.2.1. Lärarpresentation

Detta avsnitt presenterar informanterna och deras synsätt på ämnena (se bilaga: frågorna 1 och 2).

4.2.1.1. Lärare i svenska

Göran är litteraturvetare i grunden. Han disputerade 1992 och tog sin lärarexamen i svenska och historia 1997. Idag har han två A-kurser och en B-kurs i svenska på gymnasiet. Enligt Göran "är det viktigaste med svenskämnet att det händer någonting med eleverna." De ska öva upp sin känslighet för att läsa, skriva och att förstå.

Jakob är gymnasielärare i svenska, franska och engelska. I svenska har han läst 95 poäng. Han tog sin lärarexamen 2005 och började arbeta på en gymnasieskola samma år. Svenska undervisar han i på estetiska programmet och han har både såväl A- som B-kurs. Det viktigaste med sitt ämne anser han är att bygga vidare på elevernas kunskaper som de redan har tillägnat sig i tal och skrift på högstadiet. Att bygga vidare betyder enligt honom att utveckla elevernas förmåga att kunna uttrycka sig. Jakob vill göra dem medvetna om att man använder språket på olika sätt och att man måste kunna anpassa sitt språk beroende på kontexten. Svenskämnet är nyckeln till ämnesövergripande studier tycker Jakob. Han brukar t.ex. göra projektarbeten som inbegriper elevernas karaktärs- och kärnämnen.

4.2.1.2. Lärare i svenska som andraspråk

Maria har trettio års arbetslivserfarenhet och har arbetat med nästan alla åldrar. Maria började sitt yrkesliv med att undervisa i svenska för invandrare. I samband med detta undervisade hon såväl flyktingar som arbetskraftsinvandrare. Idag är hon lärare i svenska som andraspråk på gymnasiet och har A- och B-kurserna i svenska som andraspråk. Dessutom är hon kommunens samordnare för ämnet modersmål. När det gäller hennes utbildningsbakgrund så har hon läst 80 poäng i svenska som andraspråk och har gjort egna undersökningar om inlärningsstrategier. Hon är mycket intresserad av hur man lär sig språk. Det viktigaste med ämnet svenska som andraspråk är enligt Maria att ge eleverna en tvåspråkig identitet, förståelse för kultur och för språkliga begrepp. För henne är det centralt att eleverna kan knyta an till sina tidigare erfarenheter och till det som de redan är bekanta med. Maria har enligt egen uppfattning en mångkulturell syn på inläring.

Linnea utbildade sig till lärare i Göteborg på slutet av 80-talet och har nu en yrkeserfarenhet på 17 år. Hon är utbildad i svenska, svenska som andraspråk och engelska. Hon har genom åren undervisat både på högstadiet, gymnasiet och med vuxna elever. Hon har även undervisat i svenska som främmande språk i USA. På grund av att det är så länge sedan Linnea arbetade med svenskämnet och att hon dessutom enbart har undervisat i svenska på högstadiet så anser hon inte att hon är insatt i svenskämnet på gymnasiet. Det viktigaste med ämnet svenska som andraspråk är enligt Linnea att kunna hantera språket, eftersom hon anser att det ligger mycket makt i att kunna ett språk.

4.2.1.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk

Sara utbildade sig i Göteborg och var färdig med sin utbildning 1989. Hon har läst 60 poäng svenska och 40 poäng svenska som andraspråk. Sara är även utbildad engelsklärare. Inom ämnet svenska så anser Sara att det är viktigt att eleverna utvecklar språket i tal och skrift. Hon poängterar att eleverna ska komma igång och läsa böcker och också hitta andra genrer och författare. De ska också lära sig vilket språk som används när de skriver olika slags texter som till exempel noveller eller om de skriver ett formellt brev. I svenska som andraspråk påpekar Sara att allt det som är viktigt i svenska är även lika viktigt i svenska som andraspråk. Hon betonar samtidigt att eleverna som läser svenska som andraspråk har andra saker att lära sig utöver det som svenskeleverna lär sig. För det första säger hon att svenska som andraspråk fungerar som en nyckel in till det svenska samhället för dessa elever. De arbetar mer med uttal och Sara ser också dessa lektioner som ett tillfälle för eleverna där de kan ställa frågor som de kanske inte riktigt vågar göra under andra lektioner. Hon tycker också att det är viktigt att de i svenska som andraspråk får jämföra litteratur och språk med andra länder och kulturer.

Birgitta läste vid Göteborgs universitet och blev färdig med sin utbildning i maj 2005. Efter examen arbetade hon som lektor vid Zagrebs universitet och undervisade i svenska för både nybörjare och även för personer som hade läst svenska i upp till tre år. Hon undervisade även där i svensk litteraturhistoria. Hennes nuvarande arbetsplats har hon arbetat på i snart ett halvår. Birgitta är förutom svenska som andraspråkslärare, även utbildad svensklärare. Hon har läst 80 poäng svenska och 60 poäng svenska som andraspråk vid universitetet. Birgitta har ingen stor erfarenhet av att undervisa i ämnet svenska eftersom hon aldrig har haft en hel kurs i svenska, men anser sig ändå vara väldigt insatt i ämnet eftersom hon har vikarierat mycket. Det viktigaste för Birgitta med hennes ämnen är att eleverna lär sig att hantera språket i tal och skrift. Helst vill hon också att eleverna ska lära sig att tycka om språket eftersom hon själv tycker det är så roligt att använda sig av språket i olika situationer i livet.

4.2.2. Kursplaner

Detta avsnitt behandlar de frågor som berörde de viktigaste målen i den nationella och lokala kursplanen, hur viktiga styrdokumenterna är i undervisningen, samt om lärarna har något ytterligare syfte med litteraturundervisningen (se bilaga: frågorna 12-15 i intervjuguiden).

4.2.2.1. Lärare i svenska

Enligt **Göran** finns det en lokal kursplan på skolan. Han tolkar den som ett förslag på hur man kan lägga upp sin undervisning. De nationella kursplanerna är ytterst allmänna enligt hans åsikt. Han säger att han sällan granskar styrdokumenterna. När det gäller bedömningen tycker han dock att kursplanerna ger ett bra stöd. I början av terminen delar han ut kursplanen till sina elever men diskuterar den inte. Enligt Göran är kursplanernas formuleringar för svåra för eleverna. Om det finns tolkningsproblem så återkommer han ibland till kursplanernas mål och syfte.

Jakob anser att han har nästan samma mål som står i de nationella kursplanerna. Han poängterar att han vill utveckla elevernas uttrycksförmåga i tal och skrift. De ska bli duktiga på att uttrycka sig anser han. Jakob vill förbereda dem för högskolan och det innebär enligt honom bl.a. att eleverna lär sig hur man skriver en vetenskaplig rapport. Eleverna ska bli medvetna om att språk anpassas hela tiden. Jakob framhäver språkets kommunikativa funktion. Utöver detta ska eleverna bli läsande människor tycker han. De ska få en god allmänbildad grund med hjälp av litteraturhistoriska studier. När det gäller den lokala kursplanen så är ämnesintegrerande samarbete ett av de främsta målen. Jakob berättar att det finns en ”kombidag” som är helt schemabrutet jämfört med vanliga skoldagar. Varje torsdag

görs det speciella arrangemang som t.ex. projektarbeten, studiebesök, olika föredrag osv. Kursplanerna delar Jakob ut i början av terminen men han brukar egentligen inte diskutera dem med sina elever. Anledning till det är att han uppfattar styrdokumentet som för "öppna och luddiga". Han är inte nöjd med dem och önskar sig en mer realistisk bild av kriteriebeskrivningarna för olika moment. Jakob ser som ett ytterligare syfte med litteraturundervisningen att förmedla eleverna glädjen att läsa. Han önskar sig att eleverna tycker om att läsa och att de inte gör det enbart för hans skull. Enligt honom är det svårt att para ihop det med kursplanernas mål vilka gäller skrivutvecklingen.

4.2.2.2. Lärare i svenska som andraspråk

Maria är väl insatt i de nationella kursplanerna och hon hänvisar till skolans hemsida där hon har publicerat de viktigaste målen i den nationella kursplanen. Hon tycker att det finns skillnader mellan de nationella målen och de lokala. I den lokala kursplanen utgör en stor del av arbetet att arbeta utifrån olika teman. Maria nämner projektarbetet "sex och samlevnad" som genomförs under A-kursen. Kärlekstemat är universellt, alltid aktuellt och givande att studera enligt henne. Hon upplever att hennes elever ofta har en annan syn på detta än infödda svenska elever. Maria poängterar också att just nu pågår en omarbetning av den lokala kursplanen. Hon brukar diskutera kursplanerna med sina elever. Maria anser att det är svårt "att ta till sig den textmassan" och syftar därmed på kursplanen. På grund av detta skriver hon om planen, förenklar och förklarar den för sina elever. Dessutom håller hon sig à jour med styrdokumentet. Likvärdig bedömning är endast möjlig enligt henne när alla elever vet vad som krävs av dem.

Linnea påpekar att i svenska som andraspråk är det viktigt att "vilja och våga". Hon menar att eleverna ska kunna uttrycka sig och att de ska kunna göra det på olika stilistiska sätt eftersom "det inte bara finns ett svenskt språk". Det finns en lokal kursplan i svenska som andraspråk på Linneas skola och det är även hon som har utformat den. Kursplanen skrevs i samråd med andra lärare, men i stort sett är det Linnea som granskat den nationella kursplanen och sedan i något mer konkret form skrivit en lokal kursplan för just deras skola. Linnea har därmed valt ut det som hon själv tyckt varit det viktigaste i ämnet svenska som andraspråk. Till dessa mål hör bland annat att eleverna ska ha skrivit ett referat och arbetat med argumentation. Linnea delar ut och diskuterar kursplanerna ordentligt i början av varje kurs, men hon tycker ändå att hon borde arbeta med dem under en större del av kursen. I betygsamtalen mot slutet av kurserna går hon tillbaka till kursplanerna och diskuterar dem ytterligare med sina elever. Linnea anser att det står väldigt lite om litteratur i kursplanerna och att det kunde ha utvecklats mer. Hon tycker att språkdelen får mycket mer utrymme än vad litteraturdelen får i kursplanerna.

4.2.2.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk

Enligt **Sara** är de viktigaste målen i den nationella kursplanen att utveckla sitt språk i både A- och B-kursen, vilket hon påpekar kan göras genom skönlitteratur, både modern och äldre. Hon menar att det är samma sak inom svenska som inom svenska som andraspråk, men hon menar att det ändå är en stor skillnad för att man inom svenska som andraspråk utvecklar språket på ett annat sätt och utifrån andra förutsättningar. Hon anser att hon inom svenska inte behöver lägga stor vikt vid grammatik, men att det inom svenska som andraspråk däremot behövs. De lokala kursmålen utgår från de nationella och Sara säger att de i de lokala kursmålen försökt konkretisera de nationella målen. Hon anser att de i den lokala kursplanen tydliggör hur de ska nå målen i den nationella kursplanen. Sara diskuterar kursplanen med eleverna och delar ut dem i början av varje kurs. Hon förklarar för eleverna vad som står i kursplanerna och hon menar att de får komma med olika förslag på hur de tillsammans ska nå

målen. Sara anser också att hon i svenska som andraspråk behöver förklara mer vad som står i kursplanerna än vad hon behöver i svenska. Ett ytterligare syfte utöver kursplanerna finner Sara i att tonåringarna ska lära känna sig själva och utvecklas som människor. Hennes mål är då att hitta de texter som fångar elever och som ger dem möjlighet att utveckla detta. Hon poängterar också att det inte alltid är klassiker som lyckas med det, utan att det kan vara annan litteratur.

Birgitta anser att de viktigaste målen i A-kursen i svenska och svenska som andraspråk är att eleverna lyckas få igång ett kreativt skrivande, en känsla för språket i olika sammanhang och att de ska bygga upp en slags bas för att kunna uttrycka sig. I B-kursen är det tydliga målet att orientera sig i litteraturen. På skolan finns en lokal kursplan i svenska som andraspråk och denna har Birgitta läst igenom, men hon anser sig inte vara tillräckligt insatt i den ännu. Birgitta har delat ut kursplanen i en av sina klasser på gymnasiet och det tyckte hon fungerade hyfsat bra. Hon menar att eleverna inte var så intresserade då, men att de senare förstod mer vad kursen handlade om. Birgitta säger också att det är vanligt att hon får frågan ”varför ska vi kunna det här?” från elever, och då är det bra, menar hon, att kunna hänvisa till kursplanen.

Ett ytterligare syfte med undervisningen i litteratur, menar Birgitta är att litteraturen ofta fungerar väldigt bra som en grund när de ska arbeta tematiskt. Hon anser att om de t.ex. läser en novell så sätter texten igång diskussioner och detta i sin tur väcker tankar och idéer hos eleverna, och hon menar att texter också skapar en större förståelse för saker och ting.

4.2.3. Litteratur

Detta avsnitt behandlar frågorna som berör hur viktig litteraturundervisningen är i förhållande till andra delar av ämnena, hur lärarna arbetar med litteraturen, om det finns några skillnader mellan A- och B-kurs, vilka mål lärarna har med litteraturundervisning, val av litteratur, hur mycket hänsyn som tas till elevernas kulturella bakgrund, samt vilken vikt de lägger på litteraturhistorisk orientering och kronologisk litteraturläsning (se bilaga: frågorna 3-9 i intervjuguiden).

4.2.3.1. Lärare i svenska

Göran anser att skönlitteratur är mycket viktigt. Eleven ska lära sig att läsa, formulera och reflektera med utgångspunkt i litteraturen. Läsningen och skrivprocessen har enligt honom en stor samhörighet eftersom han tycker att båda delarna går in i varandra. När Göran läser en bok med sin klass ställer han alltid en skrivuppgift där eleverna ska kunna utveckla sin förmåga att tolka, reflektera och att kommentera. Han upplever ofta att eleverna vill ha givna svar men sådana finns inte enligt honom. Göran menar att man måste kunna se saker från olika utgångspunkter.

Sin undervisning lägger han upp på olika sätt beroende på elevgruppens nivå. När han hade t.ex. elever från hotell- och restaurangprogrammet valde han en del texter som handlade om mat. Allmänt brukar Göran dela in stora grupper i smågrupper eftersom undervisningen underlättas på så sätt. Skönlitterära texter behandlar han på olika sätt beroende på genre och textlängd. Korta texter, t.ex. noveller, läser han under lektionstid tillsammans med sina elever. Sedan låter han eleverna tala om textens innehåll. Efter det får de möjlighet att skriva ett första reflexionspapper. Ibland ger Göran dem parametrar som t.ex. frågor efter miljö och personer som hjälpmedel. Inte förrän då låter han eleverna gå in på en djupare analys av texten. På så sätt närmar sig eleverna stegvis textens inre betydelse.

Det finns enligt Göran stora skillnader mellan A- och B-kursen. I A-kursen arbetar han i mycket mindre omfattning med skönlitteratur än i B-kursen. Enligt planen för A-kursen ska eleverna lära sig att skriva olika texter som t.ex. referat och argumentation. Litteraturen som behandlas i A-kursen är först och främst 1900-talslitteratur. Syftet med litteraturläsningen i A-

kursen är enligt Göran att "få eleverna att läsa." Första boken som läses i kursen får eleverna alltid välja själva. Sedan är det Göran som väljer böcker för han anser att det är hans ansvar att ge eleverna en så bred överblick som möjligt. Med hjälp av skönlitteratur ska eleverna lära sig olika aspekter som ingår i textanalysen.

I B-kursen läses mycket mer litteratur och eleverna får en överblick över hela litteraturhistorien. Även om han önskar ge sina elever mer kunskaper om klassikerna har Göran tonat ner litteraturhistorien. Hans elever får läsa ett stort verk per epok. Han motiverar sitt val med att skrivandet i B-kursen enbart fungerar som ett mål att förbereda sig för Nationella provet och att han på grund av det inte hinner med det han egentligen vill göra. Litteraturhistorisk ordning och kronologisk litteraturläsning finns dock med under hela B-kursen. Mål och syfte med litteraturläsning är enligt Göran att eleverna lär sig att tänka och att kunna formulera sina tankar. Skönlitteratur berör hela tiden mänskliga frågeställningar och ger samtidigt ett avtryck av sin tids samhälle.

Göran tar inte speciellt hänsyn till sina elevers kulturella bakgrund men han är principiellt inte emot det heller. Han kan likaväl tänka sig läsa en arabisk författare, men han poängterar dock att han oftast inte hinner med det han egentligen vill göra. Hans litteraturval styrs ändå av ett europeiskt perspektiv.

Jakob anser att skönlitteratur har stor vikt när det gäller "att komma in på olika ämnen som man annars inte når direkt". Först och främst menar han känsliga ämnen som t.ex. skilsmässa, misshandel och kärlek. Han tycker att litteraturen hjälper honom som lärare att komma in på dessa mänskliga ämnen på ett mer naturligt sätt. Litteraturen anser han är ett medel att forma människan så att hon passar in i samhället. Han menar att man ska ha möjlighet att växa som människa.

Jakob har ett öppet sätt när det gäller upplägget av undervisningen. Eleverna har t.ex. inflytande angående val av redovisning. Det kan vara allt möjligt från salsskrivning upp till dramatisering. När det gäller litteraturundervisningens mål så har Jakob olika delmål beroende på kursens nivå. I A-kursen är det viktigaste målet enligt honom att få igång läsningen hos de ovana läsarna. Hos dem ser han sig som den person som ger råd och tips. För att väcka deras läslust låter han dem för det mesta välja själva när de läser de första 2-3 böckerna. Med mer vana läsare kan han arbeta på ett annat sätt. Dessa elever kan redan fördjupa sig i mer krävande texter. B-kursen är mycket mer knuten till litteraturhistorien. Där förväntas av eleven att hon/han kan fördjupa sig i texter från olika epoker. En del verk läser eleverna i utdrag, en del läser de helt som t.ex. noveller eller korta romaner. Jakob tycker om att låta eleverna välja själva men framhäver samtidigt värdet av en klassuppsättning. Ibland är det även viktigt "att alla läser samma bok" så att man kan ha en diskussion kring boken i klassen, tycker han.

Jakob menar att han uppnår sina mål i A-kursen men däremot inte i B-kursen. Han anser att han lyckas ganska bra med att utveckla elevernas läsning och att ge dem en positiv syn på läsandet. I B-kursen hinner han däremot nästan aldrig gå igenom de delar ur litteraturhistorien som han önskar. Delmålen på vägen lyckas han ganska bra med menar han. Viktiga delmål är enligt honom för det första att eleverna får en uppfattning om hur man skrev och varför man skrev under vissa epoker, för det andra att eleverna förstår hur saker och ting hör ihop. Jakob vill förmedla "att det inte bara är en slump att det ena följer ur det andra" utan att det sker en utvecklingsprocess hela tiden. Litteraturhistorisk orientering och kronologisk läsning har stor vikt enligt Jakob. Redan under A-kursen försöker han komma in på antikens och medeltidens litteratur. Han läser t.ex. några grekiska dramer och gör sina elever bekanta med Dantes verk. I B-kursen börjar han med renässanslitteratur och fortsätter sedan till modern tid. Jakob låter gärna sina elever välja själva. Det gäller såväl A- som B-kursen. I B-kursen är valet lite mer

styrt enligt kursplanens mål. Jakob föredrar klassuppsättningar för vissa epoker och inom ramen för dessa får eleverna välja själva.

Elevgruppen Jakob undervisar i är en ganska homogen grupp. Alla elever är nästan uteslutande infödda svenskar. Frågan som behandlar anknytningen till elevernas kulturella bakgrund får en annan betydelse för Jakob. Han anser att han knyter mera an till elevernas karaktärsämnen. Principiellt kan han dock likaväl föreställa sig att ta hänsyn till olika kulturer om det skulle behövas.

4.2.3.2. Lärare i svenska som andraspråk

Maria menar att hon integrerar litteraturen hela tiden i sin undervisning. Hon säger: ”jag utgår från litteraturen”. Hon publicerar en egen litteraturlista på skolans hemsida och ser till att nya titlar köps in till skolans bibliotek. Enligt henne ska skolbiblioteket vara en kärna i all undervisning. När litteratur köps in väljer hon titlar som eleverna kan knyta an till och på grund av detta väljer hon bort svenska klassiker. Maria använder litteraturen för att kunna utveckla arbetet med språket. Hon betonar att hon har elever med helt olika förutsättningar där sjutton olika kulturer finns representerade. Eleverna kommer från olika program och befinner sig på olika språkliga nivåer. På grund av detta föredrar Maria ett individuellt arbetssätt. Varje elev har sin egen studieplanering och lämnar in enskilda uppgifter. Det händer att eleverna redovisar gruppvis, men oftast sker arbetet individuellt. Maria beskriver sitt arbetssätt som processororienterat. Hon lägger mycket vikt på inläring genom skrivprocessen.

Maria ser en kvalitetsskillnad mellan A- och B-kurserna. I A-kursen har hon antologin som en bas och plockar ut olika texter. Eleverna läser utdrag och gör enkla analyser som först och främst gäller innehållet. I B-kursen kan de utveckla litteraturarbetet mer och då är det andra nivåer som står i fokus, som till exempel berättarperspektiv, gestaltning och djupgående analyser. Eftersom läraren arbetar på ett individuellt och integrerat sätt är det fullt möjligt att en elev som egentligen läser A-kursen och som redan har kommit långt i sina litteraturstudier kan läsa på B-nivå.

Maria tycker att litteraturundervisning först och främst gynnar elevernas språkliga utveckling. Utöver det kan kontakten med litteraturen stärka elevernas egna kulturella identitet. Genom att ta till sig vad andra har skrivit har de möjlighet att känna igen sig och att känna sig starka i sin egen utveckling.

Maria tar in information från olika håll och följer råden från myndigheten för skolutveckling. Andra källor som är centrala för hennes litteraturundervisning är Svenska institutet och tidskriften *Karavan*. Hennes elever har stort inflytande angående val av litteratur. Den svenska kanon kommer lite i skymundan. För att motverka detta försöker hon ge översiktlig information med hjälp av andra medel. Maria tycker att hon tar mycket hänsyn till elevernas kulturella bakgrund och hon ger några exempel. Hennes somaliska elever har läst böcker av författaren Waris Dirie, hennes spansktalande elever har bland annat läst *Alkemisten* av Paulo Coelho och hennes rysktalande elever tog sig an Dostojevskij. Oavsett modersmål läste en stor del av eleverna Jonas Hassen Khemiris bok *Ett öga rött*. Boken är enligt Maria lätt att ta till sig eftersom elever känner igen sig. Hon framhäver också att hon gärna arbetar med sagor från hela världen. Hon menar att framförallt är det eleverna som går på barn- och fritidsprogrammet som reagerar positivt på detta.

I A-kursen rör sig Maria mycket i modern samtida litteratur, medan hon i B-kursen arbetar med de olika epokerna. Hon gör sina elever bekanta med de viktigaste författarna. Eleverna får läsa korta utdrag ur författares verk. Maria är lite kritisk mot den svenska litteraturkanonen eftersom den återspeglar ett västligt perspektiv och inte elevernas kulturella bakgrund.

Linnea tycker att skönlitteraturen är viktig i förhållande till andra delar av ämnet svenska som andraspråk av flera olika skäl. Dels ser hon litteraturen som en viktig del vad gäller det

allmänbildande arbetet med elever, dels är den viktig eftersom hon kan utgå ifrån den i sin undervisning och starta samtal med eleverna. Hon säger också att eleverna får ett brett ordförråd genom att läsa skönlitteratur, till skillnad från att läsa till exempel facktexter. Linnea säger också att hon själv älskar att läsa och att hon vill att andra människor ska upptäcka hur roligt och berikande det är.

Linnea tänker inte så mycket på de didaktiska metoder hon använder i sin undervisning, eftersom de är självklara för henne. På senare tid har hon kommit att välja noveller mycket i sin undervisning, vilket beror på att dessa texter ofta är ganska korta. Eleverna börjar med att läsa texten hemma och sedan har de för det mesta gruppdiskussioner kring texten, vilket sedan avslutas med en helklassdiskussion. Linnea försöker undvika att starta med helklassdiskussioner eftersom det är lätt att eleverna gömmer sig bakom varandra. Ibland delar hon också ut frågor till texten som hon introducerar innan eleverna börjar läsa den, men för det mesta anser hon att det är bättre att eleverna får hitta egna frågor i texten som de själva vill diskutera. Hon säger att hennes frågor ibland kan bli lite styrande och det vill hon undvika.

Linnea anser egentligen inte att hon arbetar med litteratur på skilda sätt beroende på om det är A- eller B-kurs i svenska som andraspråk. Linnea tycker att det är svårt att svara på om målen i undervisningen uppfylls. Hon anser att det enbart är eleverna som kan svara på det. För Linnea är det ett mål i sig att utveckla elevernas läsglädje och om hon kan väcka elevernas nyfikenhet för litteratur så blir hon mycket glad.

I A-kursen väljer Linnea för det mesta litteratur till sina elever och det är framförallt noveller som hon väljer ut. Linnea är öppen för förslag från sina elever vad gäller valet av litteratur, men oftast uppfattar hon det som att eleverna vill att hon ska välja. I B-kursen däremot blir det automatiskt den litteratur som hör till litteraturhistorien som hon prioriterar.

Linnea upplever att hon försöker ta hänsyn till elevernas kulturella bakgrund, men att hon för det mesta har så många olika kulturella och nationella bakgrunder att ta hänsyn till. Ibland kan hon därför uppleva att tiden inte räcker till. Vad gäller den litteraturhistoriska kronologin så anser inte Linnea att detta är viktigt. Hon kan till exempel börja med litteratur från 1800-talet och gå framåt eller bakåt i kronologin beroende på klassens förutsättningar.

4.2.3.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk

Sara tycker att litteraturen fungerar som den viktigaste delen inom båda ämnena. Hon anser att hon så gott som alltid utgår från skönlitteraturen. Hur Sara arbetar med litteratur beror helt och hållet på vad det är för slags text. Men hon påpekar att hon arbetar olika beroende på vilket ämne det är. I svenska som andraspråk krävs det att hon ger mer förförståelse till eleverna och att de tittar på svåra ord innan de läser. Hon påpekar att det är viktigare att fokusera på handlingen i texten de läser. Inom ämnet svenska så kan hon ge en viss förförståelse men där kan hon även arbeta med överraskningsmoment. Hon beskriver att hon kan ge dem en text och fråga eleverna vem de tror har skrivit texten, medan hon i svenska som andraspråk aldrig arbetar på detta sätt.

Sara tycker att litteraturen ser olika ut beroende på om det är A- eller B-kurs. I A-kursen i svenska börjar hon med antiken och läser fram till Shakespeare, men att de samtidigt läser modern litteratur kontinuerligt. I svenska som andraspråk betonar Sara att de läser lite av den äldre litteraturen. Det är mer viktigt att de kommer igång ordentligt med läsandet och att de får läsa böcker från deras hemländer fast på svenska. Hon poängterar också att de arbetar mer med ord och ordkunskap i svenska som andraspråk än vad de gör i svenska. Sara understryker att det är stor skillnad mellan ämnena.

Ett tydligt mål med litteraturundervisningen enligt Sara är att göra eleverna uppmärksamma på vad som finns vad gäller litteratur. Hon menar att hon aldrig är nöjd till hundra procent men att det är oerhört roligt när elever som aldrig förut har läst en bok blir inspirerade och vill läsa mer. Hon anser att detta händer ganska ofta och att hon ser som en viktig uppgift att

hjälpa elever att hitta rätt när det gäller litteratur. Ett annat mål inom litteraturundervisningen är att eleverna ska bli medvetna om vad det är för text de läser, om texten t.ex. försöker påverka eller om det är en påhittad historia.

I svenska som andraspråk väljer Sara ofta litteratur som är skriven för ungdomar. Hon tar hjälp av skolbiblioteket och bibliotekarier. Inom svenskämnet kommer oftast eleverna själva med förslag och kan därmed tipsa varandra. De får sitta i grupper och ge tips och detta menar hon får större effekt om litteraturen kommer från eleverna än om hon vägleder dem. Ibland tar Sara in böcker och kanske läser första kapitlet högt eller kopierar till eleverna. Sen får de välja en bok utifrån det. De arbetar också utifrån genreläsning i svenska. Eleverna kan få välja en bok utifrån en genre, som t.ex. deckare, fantasy eller science fiction och sen får de lära sig allt om just den genren. På detta sätt arbetar hon inte i svenska som andraspråk. Inom svenskämnet får de också någon gång under gymnasietiden läsa minst en klassiker, vilket inte heller görs i svenska som andraspråk. Sara framhåller också att tiden för att hinna läsa böcker själv som hon senare kan tipsa eleverna om inte direkt finns, utan hon påpekar att hon gärna skulle vilja ha "boklov för alla svensklärare".

Sara berättar att det på hennes gymnasieskola finns många elever som inte har svenska som modersmål, men att de ändå läser svenska. Därför tycker hon att de svensklärare som dessutom har svenska som andraspråk förmodligen är bättre svensklärare. Hon menar att hon har mer kännedom om den relevanta litteratur för alla de elever som kommer från andra länder. Hon anser att hon verkligen försöker ta hänsyn till elevernas kulturella bakgrund när det gäller val av litteratur. Sara lägger större vikt vid litteraturhistorisk orientering och kronologisk litteraturläsning i svenska än vad hon gör i svenska som andraspråk. I svenska som andraspråk dyker de enbart ner i någon text från de olika epokerna. Hon poängterar rent allmänt att det är viktigt att eleverna ser hur litteraturen utvecklas och att de samtidigt läser modern litteratur.

Enligt **Birgitta** är litteraturundervisning viktig i förhållande till andra delar inom båda ämnena. Hon menar att det är genom böckerna som eleverna utvecklar sitt språk. Hon anser att inom svenska som andraspråk är det inte bara språkutvecklingen som främjas, utan eleverna får också orden i ett sammanhang när de läser böcker.

Birgitta har många inslag av noveller i sin undervisning. Enligt henne är hennes elever ganska stökiga i svenska som andraspråk och har svårt att hålla fokus på en hel roman, men om de istället läser noveller så arbetar de i t.ex. tre lektioner med en novell och sen kan de gå vidare med något annat.

Arbets sättet i svenska som andraspråk går framför allt ut på att de läser texter och att eleverna sedan får skriva ner ord och uttryck som de inte förstår. Birgitta försöker variera huruvida de arbetar i helklass, grupper eller enskilt. I A-kursen försöker de i största mån att arbeta i helklass, men hon tycker också att det är viktigt att eleverna får arbeta individuellt eftersom de då får utvecklas i sin egen takt och att de får "visa att de faktiskt kan".

Birgitta tycker att det finns skillnader mellan hur hon arbetar med litteratur i A- och B-kursen. Hon menar att inslag av en litterär kanon är tydligare i B-kursen. Hon känner att hon måste ta upp författare som ingår i den svenska kanon, som t.ex. Strindberg, Moa Martinsson och Karin Boye. I A-kursen är snarare målet att försöka locka elever till att läsa. Hon vill framför allt att de ska tycka att det är roligt med litteratur. I A-kursen kan de läsa ungdomslitteratur, som t.ex. *Vinterviken* eller *Ondskan*. Birgitta menar att till B-kursen så stiger nivån ett steg när det gäller litteratur. Hon försöker också i svenska som andraspråk att följa det vanliga svenskämnet vad gäller val av litteratur och anpassar detta till hennes andraspråkselever. Birgitta anser att hennes mål med litteraturundervisningen i svenska som andraspråk är att eleverna genom litteraturen får användning av språket, använda olika språkliga uttryck, men också att de blir insatta i den svenska kulturen och bli bekanta med svenska

traditioner. Hon betonar att inom ämnet svenska som andraspråk ligger fokus på den svenska 1900-talslitteraturen och hon menar att genom den får eleverna möjlighet att lära känna samhället Sverige och det svenska språket. Hon anser att hon ibland kan känna att hennes andraspråkselever blir bättre på den svenska 1900-talslitteraturen än vad de elever är som läser svenska. Birgitta försöker att hitta böcker som lockar elevernas intresse. Hon menar att hon verkligen anstränger sig för att finna litteratur som är mer inriktade åt invandrarungdomar, som t.ex. *Ett öga rött*. Annars menar hon att det fungerar ofta bra med gripande böcker för eleverna. De har t.ex. läst *Pojken som kallades Det*, som hon påpekar inte är svensk litteratur, men att den boken fungerar bra som inkörsport till att läsa. Framför allt är det Birgitta som väljer litteratur till sina elever, men hon säger att hon försöker följa skolans ramar och hon diskuterar även litteraturval med sina kollegor på skolan. Hon använder sig också av skolbiblioteket för att hitta bra litteratur. Birgitta eftersträvar i högsta grad att inte skilja litteraturen så mycket åt från den vanliga svenskan, men hon har samtidigt i åtanke att språket måste hon alltid kontrollera så att det inte är för svårt för hennes andraspråkselever.

Birgitta tycker att hon tar hänsyn till elevernas kulturella bakgrund först och främst eftersom de alltid har diskussioner kring texter de läser. Nyligen såg de en film i svenska som andraspråk där temat kärlek var tydligt. Då menar hon att det är viktigt att diskutera hur man t.ex. ser på kärlek i elevernas hemländer och att de får en möjlighet att berätta för varandra. Hon säger också att det är viktigt att hon som lärare visar att hon är intresserad av att lyssna på dem. Hon inser också att eleverna när de läser litteratur möter nya kulturella uttryck hela tiden, och hon ger som exempel att det är inte alls säkert att en andraspråkselev vet varför vi i Sverige firar jul. Alla dessa diskussioner leder till att eleverna får en självkänsla och att de får respekt för henne, men också för varandra. Birgitta vill även poängtera att litteratur är det mest centrala för att stödja språkutvecklingen. Hon anser att så fort man kan sätta en lättläst bok i handen på en elev så händer oerhört mycket med språket. Självkänslan växer också mycket när de klarar av att läsa en bok, vilket leder till att de ofta vill fortsätta att läsa.

4.2.4. Läromedel och andra medier

Detta avsnitt behandlar de frågor som berör vad för slags läromedel eller andra medier lärarna använder, samt hur centrala de är i deras undervisning (se bilaga: frågorna 10 och 11 i intervjuguiden).

4.2.4.1. Lärare i svenska

Läromedel är inte centrala i **Görans** undervisning. Trots att de använder antologin *Texter och tankar* (Skoglund 2006) i B-kursen så hämtar han sällan material ur den. Hellre låter han eleverna själva ställa upp en antologi. Dessutom föredrar Göran att ge eleverna instuderingsfrågor istället för att arbeta med antologin. När det gäller användning av andra medier arbetar Göran gärna med film och teater. Han poängterar att A-kursen har ett moment som kallas för "bok och film" och som brukar uppskattas av eleverna. I samband med detta visade han t.ex. en inspelning av Molières *Tartuffe* på video. På klassresan till Stockholm gick hela klassen på en föreställning av Shakespeares *Macbeth*. För en del elever har det varit första besöket på teatern överhuvudtaget och detta menar Göran innebär en helt ny upplevelse för dem. Göran föredrar teatern före film eftersom den är mycket mer levande. Han önskar sig att "man skulle gå mycket mer på teatern. Men det är väl en penningfråga."

Jakob använder två antologier: *Svenska i tiden* (Danielsson & Siljeholm 2003) och *Den levande litteraturen* (Jansson 2005). I båda läromedlen ingår det en textantologi, en lärobok och ett UR-program. Jakob brukar använda antologierna när han inleder en ny epok. Vanligtvis låter han eleverna själva hämta sitt material ur antologin. Han uppmanar dem även

att söka andra källor. Utöver läromedel och skönlitteratur använder Jakob videoinspelningar. Enligt honom är det inget regelbundet, men det förekommer.

4.2.4.2. Lärare i svenska som andraspråk

Maria använder först och främst tre olika läromedel: *Öppna dörrar* (Manne & Lund 1997/1998), *Mål och mening* (Enström & Holmegaard 1998) och *Texter och tankar*. Hon motiverar sitt val på följande sätt. *Öppna dörrar* belyser enligt henne olika teman och väver in även svenska författare. *Mål och mening* innehåller texter från olika kulturer. *Texter och tankar* ger utdrag ur klassikerna. Maria framhäver att hon inte arbetar utifrån läroböcker utan utifrån litteraturen. När det gäller andra medier så favoriserar Maria framförallt teatern. Hon brukar till exempel besöka Backateatern med sina elever. Hon lyfter fram att hon är intresserad av föreställningar som ges på flera språk samtidigt. Tillsammans med sina elever besökte hon teatern och såg till exempel sagoföreställningar för barn på arabiska och svenska. Film spelar en stor roll i hennes undervisning. Hon går med sina elever på biografier istället för att enbart använda sig av videoinspelningar. Enligt henne är detta viktigt för att ge eleverna en annan kulturell upplevelse. Maria ger ett exempel utifrån filmen *Monsieur Ibrahim och koranens blommor*¹ och menar att filmens bakgrund var bekant för hennes elever. Maria lyfter fram att hennes elever var de enda personerna i publiken som kände igen sig i handlingen. Merparten av publiken bestod av svenskar. Enligt Maria innebar detta en dubbel kulturell upplevelse.

I A-kursen använder inte **Linnea** något speciellt läromedel i sin undervisning, utan hon väljer från olika böcker. I B-kursen använder hon *Svenska timmar* (Skoglund 1999; Skoglund & Waje 2000), vilket beror mycket på att hon tycker att den är översiktlig och att alla elever klarar av att läsa den. Hon menar att hon sedan utöver denna lärobok kan bygga på med annat material. Linnea motiverar ytterligare sitt val med att säga att *Svenska timmar* alltid behandlar kvinnornas situation vad gäller litteraturhistorien och på så sätt känns den modern och demokratisk. Hon använder sig också utav film, teater och hon nämner även en UR-serie som hon tycker är bra i undervisningen. Hon använder sig också ibland utav cd-skivor där eleverna t.ex. får lyssna på olika visor.

4.2.4.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk

Sara använder sig av läroboken *Texter och tankar* både i A- och B-kursen, men hon tycker att läroboken är kortfattad och att det är mycket som inte finns med. Därför använder Sara sig av annan referenslitteratur. Antologin som tillhör läroboken tas in i klassrummet när de arbetar med litteratur, eftersom det inte finns tillräckligt många böcker till alla elever. Sara anser sig vara ”dålig på att använda läromedel”. Om hon t.ex. vill arbeta med en speciell text så hittar hon ofta den på något annat sätt än att söka i läromedel. Hon tar hjälp av sina kollegor, söker på Internet och kopierar upp texter till eleverna. Ibland kan hon dock känna att det vore enklare att enbart leta efter texter i böcker som de redan använder och att eleverna kan känna sig mer trygga om de har en lärobok att utgå ifrån. Hon säger också att hon sällan låter elever som läser svenska som andraspråk använda sig av läroboken, eftersom det då är risk att det läggs för stor vikt vid den äldre litteraturen. Hon menar att svenska som andraspråkselever inte utnyttjar läroboken tillräckligt mycket för att ha ett eget exemplar.

Sara försöker använda sig av andra medier i sin undervisning så mycket som möjligt. I den mån de kan så utnyttjar de datasalar för att t.ex. söka information. De läser faktatexter och gör om dem till skönlitterära texter och tvärtom finner de fakta i skönlitterära texter. De tittar ofta på film och tv-dokumentärer. Sara påpekar att hon egentligen arbetar på samma sätt inom de två ämnena, men att innehållet kan skifta. Hon menar att hon arbetar utifrån ett annat syfte i

¹ Filmen handlar om en gammal man med arabisk bakgrund som bor i Paris och som blir vän med en övergiven fransk pojke.

svenska som andraspråk, som t.ex. kan vara att utveckla ordförrådet och då menar hon att det inte finns någon idé med att visa en dokumentär om Kafka exempelvis, vilket hon kanske gör inom svenskämnet.

I **Birgittas** undervisning är läromedel inte alls centrala. Som det är just nu så använder hon ingen lärobok överhuvudtaget. Istället plockar hon material ur olika böcker och har egna stenciler. De nyttjar alltså inte någon speciell antologi som alla utgår ifrån, utan de använder ofta biblioteket istället. Nyligen har de arbetat med svenska 1900-talsdiktare och då betonar hon att eleverna också ska kunna söka information och data från Internet, vilket de har gjort under detta projekt. Sammantaget har de alltså ingen gemensam antologi, utan det finns olika läroböcker som eleverna kan ta in vid behov och få använda. Birgitta skulle vilja använda sig av andra medier i sin undervisning, och då speciellt teater, men hon tillägger att det inte funnits någon möjlighet att gå på teater med sina elever. Framförallt använder hon sig av filmer, tidningar och de har även tänkt göra ett radioprogram.

4.2.5. Jämförande perspektiv

Detta avsnitt redovisar för de frågor som ställdes beroende på vilket ämne läraren undervisar i. De lärare som har båda ämnena fick framförallt svara på frågor som berör skillnader och likheter ämnena emellan, medan de lärare som enbart har ett ämne svarade på frågor som berör hur mycket de vet om det andra ämnet och dess litteraturundervisning (se bilaga: frågorna under jämförande perspektiv).

4.2.5.1. Lärare i svenska

Göran anser att han inte vet mycket om ämnet svenska som andraspråk. Han har haft några elever som hade läst svenska som andraspråk innan de bytte till svenska. Göran menar att de gjorde ungefär samma moment som hans elever. Han vet att elevgruppen som läser svenska som andraspråk är ganska heterogen. När det gäller litteraturundervisningen säger han: "Jag måste erkänna att jag inte vet nånting."

Jakob vet inte mycket om ämnet svenska som andraspråk. Just nu har han inga elever med ett annat modersmål än svenska. Tidigare har han arbetat som speciallärare i engelska och svenska och har haft några elever som talade ett annat modersmål än svenska. Han tycker att det är svårt att kunna säga något "sammanfattande kring dessa elever". Enligt honom beror det mycket på elevernas sociala nätverk hur de lyckas i skolan: om de t.ex. har "en kraftig input av svenskan" eller om de lever ganska isolerade. Jakob kan inte heller uttala sig om syftet med litteraturundervisningen i det andra ämnet.

4.2.5.2. Lärare i svenska som andraspråk

Maria anser sig veta mycket om ämnet svenska eftersom hon har goda kontakter med lärarna i svenska. Hon träffar regelbundet sina kollegor som undervisar i svenska. Diskussion och utbyte pågår hela tiden och hon blir rådfrågad när det gäller elever som står mitt emellan svenska och svenska som andraspråk. När det gäller litteraturundervisning så menar hon att det flesta lärare i svenska undervisar på ett annat sätt och att de även läser en annan litteratur. Enligt Maria sker undervisning i svenska huvudsakligen gruppvis och i helklass. Vanligtvis läser alla elever en och samma bok. Lärarens val bestäms av den svenska litteraturkanon.

Linnea tycker det är svårt att jämföra svenska som andraspråk med svenskämnet eftersom det var många år sedan hon undervisade i svenska. Men hon har ändå en uppfattning om att svensklärare på gymnasiet har en mer konservativ syn på språket, men också på litteraturundervisningen. Hon anser att det på gymnasiet handlar mer om att "plugga in litteraturen i

litteraturhistorien”. Linnea tror att svenskelever läser mycket fler texter än vad hennes andraspråkselever gör eftersom hon väljer färre texter, men att de läser dem mer noga och ingående. Hon tycker ändå att man borde arbeta med litteratur på ungefär samma sätt i båda ämnena, men hon tror inte att det är så i praktiken. Enligt Linnea är den generella uppfattningen om ämnet svenska den följande: infödda elever kan redan svenska och behöver därför inte arbeta så mycket med själva språket i ämnet. I ämnet svenska som andraspråk är litteraturen ett hjälpmedel för att utveckla språket.

4.2.5.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk

Sara anser att litteraturen är lika viktig i de båda ämnena, men att det finns olika syften med att arbeta med litteratur i svenska och svenska som andraspråk. I svenska som andraspråk så handlar det ofta om att öka ordförrådet för eleverna, men Sara betonar även att det oftare i svenska som andraspråk handlar om att hitta böcker som har med deras egen kultur att göra så att det finns en koppling till deras bakgrund. Rent allmänt så tycker inte Sara att det finns någon skillnad i arbetssättet mellan svenska och svenska som andraspråk. Hon menar att hon brukar presentera böcker, eleverna läser dem, de pratar tillsammans i smågrupper och sedan skriver de recensioner och läsloggar. En skillnad däremot är att hon i svenska arbetar med genreläsning, vilket hon inte gör i svenska som andraspråk. Inom ämnet svenska som andraspråk blir det också ett annat urval, eftersom om de läser t.ex. en novell så måste hon välja en text som alla elever kan förstå, vilket hon inte riktigt måste tänka på i samma grad inom ämnet svenska. I svenska som andraspråk måste hon också tänka på att anpassa de texter hon väljer till sina elever. Vissa ord som är krångliga kan hon t.ex. byta ut för att eleverna inte ska hänga upp sig på saker, utan istället fokusera på handlingen.

Birgitta är väl insatt i svenskämnet eftersom hon även är utbildad svensklärare, men just nu har hon ingen klass i svenska. Hon anser att den stora skillnaden vad gäller litteraturundervisningen är att i svenska läser eleverna böcker från alla tider och epoker i litteraturhistorien. I svenska som andraspråk menar hon att där ligger fokus på den svenska 1900-talslitteraturen istället. Birgitta har snabba genomgångar om vad som är antiken, romantiken, modernismen osv. men detta fokuseras inte utan sker i raskt tempo. Det viktiga är att de har hört begreppen och känner till några av de karakteristiska dragen. Men sedan går hon nästan uteslutande in på svensk 1900-talslitteratur. Birgitta tycker att undervisningen i svenska och svenska som andraspråk ska se ungefär likadan ut, och hon poängterar att den stora likheten ämnena emellan blir den svenska 1900-talslitteraturen. Samtidigt tror Birgitta att hennes elever i svenska som andraspråk får en djupare kunskap om just den svenska 1900-talslitteraturen.

4.2.6. Ämnenas likvärdighet

Detta avsnitt behandlar den fråga som berör vad lärarna tycker om att det finns två ämnen som ger samma behörighet till vidare studier (se bilaga: fråga 16 i intervjuguiden).

4.2.6.1. Lärare i svenska

Göran tycker att svenska som andraspråk behövs. Han har haft elever som talar ett annat modersmål än svenska och som egentligen borde ha läst svenska som andraspråk enligt hans uppfattning. Eleverna ifråga ansåg han var för svaga i svenska. Enligt hans uppfattning är tempot i svenska som andraspråk lite lugnare och eleverna behöver inte känna sig pressade av sina svenska kamrater. Principiellt tycker han att det inte är fel att båda ämnen såväl svenska som svenska som andraspråk ger samma behörighet.

Principiellt är **Jakob** positivt inställd till att det finns två olika ämnen som ger samma behörighet. Han är medveten om att elever som talar svenska som andraspråk har andra

förutsättningar än elever som talar svenska som modersmål. För Jakob är det viktigt att betygssättningen i de båda ämnen är likvärdig. Han anser att elever som läser svenska som andraspråk måste få chansen att komma upp "på en jämförbar nivå så att det faktiskt blir en lika behörighet så att de kan klara fortsatta studier".

4.2.6.2. Lärare i svenska som andraspråk

Maria anser att det är helt rätt att båda ämnen ger samma behörighet. Elever som läser svenska som andraspråk har andra förutsättningar än elever som läser svenska. De olika kursplanerna tar hänsyn till detta och bidrar till att alla elever får samma kompetens. Maria menar att det är "självkänt att det finns olika vägar att nå kunskap". Hon är medveten om att det finns skolor där ämnet svenska som andraspråk inte uppfyller styrdokumentens mål och syfte men detta tyder dock enligt henne snarare på brist på kompetens. En lärare som undervisar i svenska som andraspråk måste vara utbildad i sitt ämne. Hon poängterar än en gång att hon känner sig mycket nöjd med den situationen som hon befinner sig i på sin skola. Maria avslutar med att hon har haft elever som läste svenska på grundskolan och som valde att läsa svenska som andraspråk på gymnasiet eftersom de hade utvecklat en viss medvetenhet om ämnets karaktär.

Linnea upplever att det i stort sett är samma mål och syften i svenska som andraspråk som i svenska. Hon anser därför att det är väldigt viktigt att lärare i svenska som andraspråk har höga krav på sina elever så att detta verkligen uppfylls eftersom ämnena ger samma behörighet. Hon tycker nog "att det är rätt som det är nu, i princip, men man måste ha höga krav" och inte bara "ge snällbetyg". Egentligen tycker hon att man borde ändra i den svenska kursplanen eftersom det inte finns så stor anledning att ha fokus på hela litteraturhistorien. Hon tror ändå inte att hela den kronologiska litteraturen hinns med i svenska. Linnea uttrycker att "rusa fram i litteraturhistorien är ganska meningslöst".

4.2.6.3. Lärare i svenska och svenska som andraspråk

Sara tycker att det är jätteviktigt att ämnet svenska som andraspråk finns. Hon poängterar också att det finns stora och viktiga skillnader på hur hon undervisar i ämnena. Framförallt betonar hon att svenska som andraspråkselever behöver ett ämne där de får möjlighet att "ställa dumma frågor". Sara tror att det fungerar bra med att ämnena ger samma behörighet till vidare studier. Hon påpekar att de skriver samma nationella prov oavsett om de läser svenska eller svenska som andraspråk, och att detta är en del av målen som visar på att undervisningen blir likvärdig. I stora drag skulle Sara vilja säga att utbildningen absolut ger en likvärdig grund oberoende av vilket ämne man läser.

Birgitta säger att många av hennes elever inte ser på ämnet svenska som andraspråk som ett likvärdigt ämne till svenska. De tror ofta att svenska som andraspråk ska vara lättare än svenska och därför kan det "kännas lite B över svenska som andraspråk". Då får Birgitta förtydliga för eleverna att det egentligen är samma kurs, fast att det är lite olika inriktningar men att ämnena ändå har samma värde. Birgitta tycker att det är bra att det finns två olika ämnen, svenska och svenska som andraspråk, som ger samma behörighet till vidare studier. Det hon ser som en nackdel är att svenska som andraspråk ofta hamnar på en lite lägre nivå, och hon vet inte vad det beror på. Hon vill att ämnena ska vara likvärdiga, och i de flesta fall poängterar hon att hon lyckas med det. Men språkliga begränsningar finns alltid och alla har inte samma förutsättningar anser hon. Birgitta tycker att upplägget vad gäller ämnena svenska och svenska som andraspråk såsom det fungerar nu, är bättre än att t.ex. alla elever ska läsa i samma klass oavsett hur länge de har bott i Sverige.

5. Diskussion

I följande avsnitt bearbetas och diskuteras de framkomna resultaten utifrån ett jämförande perspektiv och relateras till tidigare forskning. Kapitlet är uppdelat enligt frågeställningarna, vilket innebär att kursplanerna i teori och praktik först diskuteras och därefter litteraturundervisning i praktiken.

5.1. Kursplaner i teori och praktik

Denna del av kapitlet har två underrubriker. Den första underrubriken behandlar kursplanerna i teorin, vilket innebär att de faktiska styrdokumenterna står i fokus och diskuteras utifrån likheter och skillnader. Den andra underrubriken avhandlar lärarnas tolkning av kursplanerna samt deras synsätt på dem.

5.1.1. Kursplaner i teori

Båda ämnena svenska och svenska som andraspråk syftar till att med hjälp av litteraturen förmedla lust och glädje i samband med läsning. I kombination med läslust kan eleven också utveckla sin personlighet, enligt de båda kursplanerna. Det som skiljer ämnena åt är att man inom ämnet svenska talar om begreppet kulturarv, medan man i ämnet svenska som andraspråk talar om begreppet kulturförståelse. Detta innebär en stor skillnad eftersom den svenska eleven ska arva den kultur som redan finns i Sverige samt förhålla sig till den. Eleven i svenska som andraspråk antas däremot se den svenska kulturen utifrån eftersom det där benämns att eleven ska få en förståelse för den. Litteraturen i svenska som andraspråk syftar dessutom till att utveckla elevens språkkunskaper på svenska.

Mål att sträva mot är i grunden identiska i de båda ämnena förutom att de nordiska verken inte tas upp i svenska som andraspråk. Litteratur som kunskapskälla har lika stor vikt i båda ämnen vilket också Lindmark poängterar (Lindmark 2000:110).

När det gäller ämnenas karaktär och uppbyggnad så betonas tydligt att inom svenska fungerar språk och litteratur som en helhet, medan språk och litteratur i svenska som andraspråk inte tas upp på samma sätt. Där är istället fokus på språk och språkutveckling. Samtidigt betonas dock att litteraturen är en viktig del av ämnet men kursplanerna säger ingenting om en helhet. Enligt andraspråksforskningen bidrar litteraturläsningen till att utveckla elevernas språkkunskaper och därmed undrar man varför litteratur och språk inte beskrivs som en helhet även i svenska som andraspråk. Forskningen pekar på att litteratur berikar andraspråks elevernas ordförråd och språkutveckling (Enström & Holmegaard 1996; Holmegaard 1999; Bråbäck & Sjöqvist 2001).

Vad gäller A-kursen så är målen för de båda ämnena i stort sett desamma. Det som skiljer är att litteraturen i svenska är mer preciserad eftersom det anges att eleven ska läsa saklitteratur och litterära texter. I svenska som andraspråk står enbart att eleven ska läsa texter *av olika slag*. Eleven i svenska ska känna till vanliga myter och motiv i litteraturen till skillnad från eleven i svenska som andraspråk. Enligt betygskriterierna i svenska A ska eleven ha läst saklitterära och skönlitterära texter för att få betyget godkänd, vilket inte nämns förrän betygskriteriet väl godkänd i svenska som andraspråk A. Centrala begrepp för att få betyget mycket väl godkänd i svenska A är att eleven arbetar självständigt och insiktsfullt. Det centrala i ämnet svenska som andraspråk för att få betyget mycket väl godkänd är till skillnad från detta att eleven ska kunna relatera olika texter till sina egna erfarenheter och till svenska förhållanden. Mycket väl godkändnivån i svenska som andraspråk motsvarar vad gäller litteratur väl godkänd i svenska.

Angående B-kurserna ligger skillnaden i att elever som läser svenska ska ha kunskaper om olika epoker och centrala verk inom den svenska, nordiska och internationella kulturen. Elever som läser svenska som andraspråk ska också få denna kunskap, men här är det tydligt var tyngdpunkten ligger, nämligen på svensk 1900-talslitteratur. Skillnaderna i betygskriter-

ierna för B-kurserna i svenska och svenska som andraspråk ligger enbart i betyget mycket väl godkänd. Detta kan tolkas på olika sätt. Å ena sidan kan det vara så att det krävs mer av svenskeleven eftersom denne ska dra egna slutsatser utifrån lästa texter och även kunna tolka bildspråk. Å andra sidan krävs det mer av andraspråkseleven eftersom denne förväntas ha kommit upp på samma nivå som svenskeleven på grund av att godkänd- och väl godkänd-betygen är identiska i de båda ämnena.

5.1.2. Kursplaner i praktik

I vår undersökning har vi kommit fram till att våra informanter har olika kunskaper om kursplanernas innehåll. När det gäller de nationella kursplanerna så är de flesta lärare ganska insatta i deras mål och syfte. Göran är den enda som inte uttalar sig om kursplanernas mål men påpekar att vid bedömning är kursplanerna ett bra stöd. De andra lärarna talar om vilka mål som enligt dem är viktiga i de nationella kursplanerna.

När det gäller de lokala kursplanerna så är lärarnas kunskaper mer varierande. Birgitta är den enda som inte anser sig vara tillräckligt insatt i den lokala kursplanen. Å ena sidan kan det tyda på att hon inte är intresserad, å andra sidan har hon endast arbetat på skolan i knappt fyra månader. Än så länge har hon kanske inte haft tid att studera den lokala kursplanen. Göran, Jakob och Sara nämner några viktiga punkter ur de lokala kursplanerna. De båda lärarna som enbart undervisar i svenska som andraspråk har däremot skrivit den lokala kursplanen själva. Orsaken till detta kan framförallt vara att de på skolan är ensamma om sitt ämne. Det verkar som om lärare i svenska som andraspråk är mer tvingade att engagera sig i den lokala kursplanen än vad lärare i svenska är.

Alla lärare delar ut kursplanerna i början av terminen men hanterar detta på olika sätt. Den ena hälften av lärarna är tydliga i att säga att de diskuterar kursplanen med sina elever medan den andra hälften inte uttrycker sig lika tydligt. Maria är en av dem som inte bara diskuterar kursplanen utan även förklarar och förenklar den. Göran och Jakob anser att kursplanerna är för vaga och otydliga och Linnea säger att litteraturundervisningen får för lite plats i kursplanerna. Deras åsikt stämmer överens med Lundströms resultat som säger att lärare i allmänhet uppfattar kursplanerna som alldeles för kortfattade (Lundström 2005:90).

5.2. Litteraturundervisning

Våra informanter är sex olika lärarpersonligheter som har olika sätt att arbeta med litteratur oavsett vilka ämnen de undervisar i. På grund av det varierar deras svar mycket när det gäller vad de avser som ämnenas viktigaste delar. Alla lärare, oavsett ämne, är överens om att tyngdpunkten ligger på att utveckla språket i tal och skrift. Jakob anser att svenskämnet är en bra grund till att arbeta ämnesöverskridande. De lärare i undersökningen som undervisar i svenska som andraspråk uttrycker alla att ämnet är ett slags inkörsport till det svenska samhället. Maria vill framförallt ge sina elever en tvåspråkig identitet och påpekar vikten av en interkulturell förståelse. Marias synsätt är nära knutet till forskningslitteraturen där det påpekas vikten av att eleverna ska utveckla sin dubbla kulturkompetens (Sjöqvist & Lindberg 1996:94). Linnea är den enda av de vi intervjuat som betonar kopplingen mellan språk och makt.

Alla lärare i undersökningen anser att litteraturen är en viktig del i deras ämnen. Enligt Sara är litteraturundervisningen till och med den viktigaste delen i båda ämnena. Oavsett ämne så är de didaktiska metoderna snarlika. De metoder som huvudsakligen nämns är diskussioner, samtal och skrivarbete både i helklass, smågrupper eller individuellt. Våra informanters arbetssätt stämmer väl överens med Brodows synsätt på litteraturundervisning. Han beskriver tre olika sätt att arbeta med litteratur, vilka är: individuellt arbete, arbete i smågrupper samt arbete i helklass (1996:221f.). Brodow och Rininsland skriver att det vanligaste sättet att efterbehandla texter är att samtala i grupp och helklass. De påpekar att det finns en fördel med

det enskilda skrivandet. Eleven får arbeta ostört och kan därför lättare utveckla sina tankar (Brodow & Rininsland 2005:173). Maria är den enda lärare som utmärker sig vad gäller arbetssätt, eftersom hon framförallt föredrar helt individuellt arbete. Sara poängterar att hon arbetar på samma sätt såväl i svenska som i svenska som andraspråk, men med olika syften och med olika innehåll. Birgitta strävar efter att undervisningen i litteratur ska utformas på samma sätt i båda ämnena.

När det gäller hur lärarna arbetar med litteratur i de olika kurserna så uttrycker alla lärare att de i A-kursen, oavsett om det är i svenska eller i svenska som andraspråk, vill få eleverna att komma igång med att läsa. Detta anser vi är mycket intressant eftersom det ej uttrycks tydligt i kursplanerna varken i svenska A eller i svenska som andraspråk A. Självklart ska eleverna komma igång med sitt läsande eftersom det är en förutsättning för att uppnå de mål och syften som formuleras i kursplanerna för A-kurserna. Men enligt kursplanerna ska elever ha nått en högre nivå än att enbart komma igång med läsandet när de är färdiga med sin kurs, oavsett ämne.

Sara uttrycker också att innehållet mellan A-kursen i svenska och A-kursen i svenska som andraspråk skiljer sig åt. I ämnet svenska börjar hon redan i A-kursen med litteraturhistorien och arbetar därmed på samma sätt som svenskläraren Jakob. I ämnet svenska som andraspråk arbetar hon däremot med litteratur från elevernas hemländer istället för att välja texter ur den svenska litteraturkanonen. Andraspråklärarna Maria och Linnea arbetar på liknande sätt i A-kursen eftersom de fokuserar på texter från olika kulturer. Birgitta poängterar att hon använder sig av ungdomslitteratur i A-kursen i svenska som andraspråk.

Vad gäller B-kurserna så är de lärare som undervisar i svenska ganska eniga. Göran, Jakob, Sara och Birgitta poängterar allihop att fokus ligger på litteraturhistorien. När det gäller B-kursen i svenska som andraspråk är svaren mycket mer varierande. Maria arbetar med inslag ur de olika epokerna även om hon är kritisk mot den svenska litteraturkanonen. När det gäller arbetet med skönlitteratur påpekar hon att det först och främst är nivåskillnader som skiljer A- och B-kurserna i svenska som andraspråk. Det handlar framförallt om mer djupgående textarbete. Linnea anser att hon arbetar med litteratur på samma sätt oavsett om det är i A- eller B-kurs. Birgitta säger att hon inte arbetar på samma sätt med litteraturen i A- och B-kursen. Hon kräver mer av eleverna i B-kursen än i A-kursen eftersom nivån stiger. Fokus i kursplanen ligger på 1900-talslitteratur i ämnet svenska som andraspråk och därför tycker hon att hennes andraspråkselever får mer kunskap om den litteraturen än vad svenskeleverna får.

När det gäller de enskilda lärarnas mål angående litteraturundervisning så skiljer sig deras svar mycket, men ett svar är entydigt och det är att ingen av lärarna känner sig helt nöjd eftersom de inte uppnår sina mål. Linnea är den enda som uttrycker att det är eleverna som ska vara nöjda. Hon säger att om de är det så har hon lyckats.

Hur lärare väljer litteratur beror snarare på deras personlighet än på vilka ämnen de undervisar i. En del styr gärna litteraturvalet, som t.ex. Göran, Linnea och Birgitta, medan en del låter eleverna välja själva, som t.ex. Jakob och Maria. Sara arbetar medvetet på olika sätt beroende på ämne. I svenska som andraspråk väljer hon i huvudsak litteratur till sina elever, medan hennes elever i ämnet svenska har större inflytande i litteraturvalet. Enligt henne så har svenskelever, till skillnad från de elever som läser svenska som andraspråk, mer kännedom om vad som finns att tillgå av litteratur. Tre av lärarna, nämligen Sara, Maria och Birgitta, framhäver vikten av ett fungerande skolbibliotek.

De fyra lärare som undervisar i ämnet svenska som andraspråk försöker ta hänsyn till sina elevers kulturella bakgrunder. För båda lärarna som enbart undervisar i svenska blir frågan inte relevant i samma utsträckning som för de andra lärarna. Göran känner sig inte tillräckligt utbildad och saknar kunskap om andraspråkutveckling, medan Jakob påstår att han undervisar i homogena grupper. Enligt vår uppfattning tyder detta på såväl kunskapsbrist som allmänna antaganden om att alla elever som läser svenska har samma kulturella bakgrund. Vi

anser att det är många faktorer som spelar in när man talar om olika kulturer, såsom t.ex. religion, olika samhällsklasser och ungdomskulturer. En grupp elever i en klass som läser svenska är därför, enligt oss, aldrig homogen eftersom alla elever har olika förutsättningar. Vi är alla olika och de som är ”annorlunda” finns i varje klass, eftersom ungdomar kommer från olika bostadsområden, klär sig på olika sätt och tycker om olika musikstilar osv. Det finns också skillnader mellan elever beroende på vilket program de läser på gymnasiet (Wellros 1998:175).

Göran och Jakob som enbart undervisar i svenska lägger stor vikt vid litteraturhistorisk orientering och kronologisk litteraturläsning. Men även Sara och Birgitta som undervisar i båda ämnena anser att de lägger större vikt på litteraturhistorien i ämnet svenska än i svenska som andraspråk. Sara läser enbart någon text från varje epok i svenska som andraspråk och Birgitta fokuserar först och främst på svensk 1900-talslitteratur i B-kursen. De båda lärarna som enbart undervisar i svenska som andraspråk lägger ingen större vikt vid litteraturhistorien. Enligt vår uppfattning kan man motivera deras svar utifrån kursplanen i svenska som andraspråk B, eftersom fokus där ligger på svensk 1900-talslitteratur. Linnea påpekar att det ingående arbetet med litteraturhistorien i svenska inte känns relevant. Hon är kritisk eftersom hon anser att eleverna i svenska får alldeles för mycket fakta för att kunna ta till sig och reflektera över den. Enligt henne är det bättre att eleverna får mindre material att bearbeta för att kunna fördjupa sig i det. Detta är ett arbetssätt som hon använder i svenska som andraspråk och hon anser att elever som läser svenska egentligen borde få möjlighet att kunna fördjupa sig på samma sätt. En slutsats som kan dras utifrån lärarnas svar är att det finns en tydlig skillnad mellan ämnena svenska och svenska som andraspråk när det gäller hur stor vikt de lägger på litteraturhistorisk orientering och kronologisk litteraturläsning.

Angående läromedel så säger Göran, Maria och Sara att de arbetar med antologier när det gäller litteraturundervisning, men att dessa inte är centrala. Birgitta använder ingen lärobok alls. Linnea och Jakob använder läromedel, men säger inget om hur viktiga de är för deras undervisning. Utifrån detta ser vi samma tendens som Brodow och Rininsland kom fram till i sin undersökning, nämligen att litteraturundervisningen inte grundar sig på läroböcker, utan lärarna utgår snarare ifrån skönlitteraturen (Brodow & Rininsland 2005:207). Jakob använder *Svenska i tiden* och *Den levande litteraturen* i svenskämnet i både A- och B-kurs. Linnea arbetar med *Svenska timmar* i B-kursen i svenska som andraspråk. Maria använder *Öppna dörrar* och *Mål och mening* i A-kursen i svenska som andraspråk. Göran, Maria och Sara använder alla tre *Texter och tankar*. Denna lärobok används därmed både såväl i svenska som svenska som andraspråk. I ämnet svenska används den såväl i A-kursen som i B-kursen, medan den i ämnet svenska som andraspråk enbart används i B-kursen. Anmärkningsvärt är att de enda böcker som är riktade åt andraspråkselever är *Öppna dörrar* och *Mål och mening*. *Svenska timmar* och *Texter och tankar* är inte riktade åt andraspråkselever, men de används i svenska som andraspråk enligt vår undersökning. Varför lärarna påpekar att läromedlen ej är centrala i deras undervisning kan bero på att de anser att läroböckerna inte uppfyller de krav som ställs. Detta skulle kunna stämma överens med resultaten som Andersson och Johansson kommer fram till i deras examensarbete (Andersson & Johansson 2006:31).

Alla lärare i undersökningen nämner film som ett komplement utöver läromedel i deras undervisning. De flesta lärare tillägger att de gärna skulle gå mer på teater med sina elever om det hade funnits möjlighet. Svaret förvånar inte oss, med tanke på att skolans resurser är begränsade och film är ett medium som är lättillgängligt och överkomligt.

De frågor i intervjuguiden som gäller det jämförande perspektivet mellan de båda ämnena tar sig olika uttryck hos informanterna. De fick olika frågor att besvara beroende på om de bara undervisar i ett ämne eller om de undervisar i båda ämnena. Lärarna som undervisar enbart i ett ämne fick svara på frågan vad de kände till om det andra ämnet. Dessutom skulle de besvara frågor som gällde litteraturundervisningens innehåll och syfte i det andra ämnet.

Vi har kommit fram till att lärare som enbart undervisar i svenska har väldigt lite kännedom om det andra ämnet. Göran och Jakob kan varken uttala sig om ämnets uppbyggnad eller om innehåll och syfte med litteraturundervisningen i svenska som andraspråk. Lärarna som undervisar i svenska som andraspråk har mer kunskap om det andra ämnet. Maria anser sig vara väl insatt i ämnet svenska eftersom hon har så goda kontakter med sina kollegor som undervisar i ämnet svenska. Linnea påstår att hon inte har stor kännedom om svenskundervisningen på gymnasiet men hennes kunskaper vad gäller ämnet svenska är ändå påtagliga. Även om hon aldrig har undervisat i svenska på gymnasiet så kan hon uttala sig om både ämnet och själva litteraturundervisningen. Att lärare i svenska som andraspråk vet så mycket om ämnet svenska kan tyckas vara en självklarhet eftersom de flesta trots allt har läst svenska under sin egen skoltid. Det faktum att lärare i svenska vet så lite om hur undervisning i svenska som andraspråk bedrivs förvånar oss eftersom det faktiskt finns elever med ett annat modersmål än svenska som läser svenska. Göran själv påpekar att han har haft elever som egentligen borde läsa svenska som andraspråk men säger samtidigt att han inte alls har kunskap om det andra ämnet.

Lärare som undervisar i båda ämnena skulle svara på frågan som gällde likheter respektive skillnader i litteraturundervisning de båda ämnena emellan. Sara påpekar att arbetet med litteratur är lika viktigt i svenska och svenska som andraspråk, men att syftet med litteraturundervisning skiljer sig åt. Hennes synsätt framhävs även i forskningen. I ämnet svenska anses skönlitteratur först och främst vara en kunskapskälla, ett medel för personlig utveckling och har samtidigt en livstydande och moraliserande funktion (Brodow 1996:176ff.). Utöver detta har litteraturen i ämnet svenska som andraspråk två andra viktiga funktioner. För det första gynnas språkutvecklingen vid arbetet med litteratur. Forskningen påpekar att litteraturarbetet lyfter fram läsningen från "ord-för-ord-nivån" till en högre språknivå (Holmegaard & Wikström 2004:548). Med hjälp av ett meningsfullt innehåll lär sig andraspråkselever nya ord och begrepp och kan på så sätt utveckla sitt tänkande och sin analysförmåga. (Bråbäck & Sjöqvist 2001:209 ff.). För det andra bidrar arbetet med litteratur till att andraspråkselever lär känna det svenska levnadssättet och den svenska kulturen enligt forskningen. Uppmuntras eleverna att relatera till sina egna kulturella bakgrunder så kan de utveckla en djupgående förståelse av sig själva som individer i det svenska samhället (Enström & Holmegaard 1996:276). Birgitta anser att den största skillnaden mellan svenska och svenska som andraspråk ligger i upplägget av B-kurserna. Medan elever som läser svenska B får ta till sig hela den svenska litteraturkanonen ska elever som läser svenska som andraspråk B huvudsakligen läsa svensk 1900-talslitteratur. Samma faktum poängterar även Febring i sin C-uppsats (Febring 2005:20). Birgitta tror att hennes andraspråkselever får en djupare förståelse av svensk 1900-talslitteratur än elever som läser svenska. Linnea uttalar sig också om svenskämnet kanon i B-kursen och hon går ett steg längre än Birgitta och Sara. Hon tvivlar på att det är meningsfullt när svenska elever lär sig hela litteraturkanon eftersom hon inte tror att de verkligen får en djupare förståelse av att läsa en stor mängd litteratur på en yttlig nivå. Hon anser att kursplanen i ämnet svenska borde ändras.

Alla lärare oavsett i vilka ämnen de undervisar tycker att det är viktigt att ämnet svenska som andraspråk finns och att det ger samma behörighet som ämnet svenska. Inte någon av lärarna är till hundra procent nöjd med att ämnena är uppbyggda så som de är nu, men de uttrycker heller inte ett alternativ till hur upplägget borde se ut. Jakob poängterar att betygsättningen i de båda ämnena ska vara likvärdig för att garantera att eleverna befinner sig på samma nivå oavsett vilket ämne de läser. Linnea anser att det är viktigt att läraren ställer höga krav på sina elever. Enligt henne ska man inte ge "snälla betyg" bara därför att man undervisar elever i svenska som andraspråk. Sara säger att kravet om likvärdighet uppfylls eftersom nationella provet i B-kurserna är detsamma för svenska och för svenska som andraspråk. Birgitta är den enda som uttrycker elevernas synsätt på ämnena. Enligt henne

upplever de att svenska som andraspråk inte har samma status som svenska och då formulerar hon tankar som är i enlighet med Skolverkets rapport om situationen på skolorna (Skolverket 2004:34). Alla lärare poängterar vikten av att ämnena är likvärdiga, men Birgitta är den enda som uttrycker att det faktiskt finns språkliga begränsningar och att inte alla elever har samma förutsättningar att uppnå målen. Å ena sidan är det viktigt att ämnena är likvärdiga eftersom de ger behörighet till vidare studier. Detta innebär att eleverna verkligen ska uppnå de mål som kursplanerna kräver för att kunna lyckas med sina eftergymnasiala studier. Å andra sidan kan det vara svårt att nå fullständig likvärdighet eftersom andraspråkselever inte har samma förutsättningar som modersmålstalare. I dagens läge är det redan svårt att skapa likvärdighet inom ett ämne bland Sveriges skolor, eftersom kursplanerna ger utrymme åt lärarna att skapa sitt eget ämne. Hur ska det då kunna vara möjligt att skapa fullständig likvärdighet mellan svenska och svenska som andraspråk?

6. Slutsats och pedagogisk relevans

I detta kapitel kommer våra frågeställningar att besvaras. Frågeställningarna kommer också att belysas ur ett vidare perspektiv som åskådliggör deras pedagogiska relevans.

6.1. Slutsats

Kursplanerna och litteraturundervisningen i svenska och svenska som andraspråk har både likheter och skillnader.

När det gäller kursplanerna så strävar de efter ett likvärdigt mål i båda ämnena. Centrala begrepp för båda ämnena är ”lust och glädje” samt ”vikten av elevernas personliga utveckling”. Betygskriterierna för godkänd och väl godkändnivån i B-kurserna är desamma såväl i svenska som svenska som andraspråk.

Vad gäller skillnader så är den största skillnaden i kursplanerna att elever som läser svenska ska få kunskap om nordiska verk, vilket inte ingår i kursplanen i svenska som andraspråk. I båda ämnen ska eleverna få kunskap om litteraturhistorien men i svenska som andraspråk ligger tyngdvikten mer på svensk 1900-talslitteratur. Betygskriterierna för alla nivåer i A-kurserna skiljer sig mellan svenska och svenska som andraspråk. I B-kurserna är det mycket väl godkämbetyget som skiljer sig åt. Det krävs mer av en elev som läser svenska för att få mycket väl godkänd än av en elev som läser svenska som andraspråk.

Angående litteraturundervisning finns det en hel del likheter de båda ämnena emellan. Alla lärare utom en arbetar nästan på samma sätt med litteratur oavsett ämne. Vanliga metoder är undervisning i helklass och i smågrupper, samt individuellt arbete. Den enda lärare som utmärker sig är Maria som har ett helt individuellt arbetssätt. Lärare som undervisar i båda ämnen poängterar att det inte är deras arbetssätt som skiljer sig åt utan snarare undervisningens syfte och innehåll. Även när det gäller användningen av läromedel är alla lärare ense om att de inte är centrala i deras undervisning. Alla lärare poängterar vikten av att svenska och svenska som andraspråk ska vara likvärdiga, men en av lärarna anser att andraspråkselever tyvärr aldrig uppnår samma nivå som svenskelever gör.

Den största skillnaden mellan litteraturundervisning i svenska och svenska som andraspråk ligger i hur stor betydelse litteraturhistorisk orientering och kronologisk litteraturläsning får. De lärare som undervisar i svenska lägger stor vikt vid alla epoker i litteraturhistorien. Andraspråklärarna fokuserar snarare på litteratur som de väljer utifrån ett annat perspektiv. Istället för den västerländska kanon så har elevernas kulturella bakgrund en större betydelse i valet av litteratur, likaså elevernas förutsättningar och språkliga nivå. Lärare som undervisar i svenska som andraspråk tycks i högre grad än svensklärarna utgå ifrån varje individ. När det gäller det jämförande perspektivet mellan de båda ämnena så finns det stora skillnader. De lärare som enbart undervisar i svenska har inga kunskaper överhuvudtaget om ämnet svenska som andraspråk. Andraspråklärarna kan däremot uttala sig om litteraturundervisningens innehåll i svenskämnet. Lärare som undervisar i båda ämnena är medvetna om likheter och skillnader, varav en stor skillnad är att syftet med litteraturundervisningen skiljer sig åt, t.ex. att andraspråksleven i mycket högre grad än svenskeleven måste utveckla sitt ordförråd.

Alla lärare i undersökningen är insatta i den nationella kursplanen, men de drar ingen tydlig parallell mellan deras litteraturundervisning och kursplanerna. Det tycks vara så att kursplanerna inte spelar så stor roll i deras undervisning, men när de talar om ytterligare syfte utöver kursplanerna med litteraturundervisningen, så talar de ändå om begrepp som finns att hämta ur kursplanerna. Detta visar att kursplanerna spelar en större roll i deras undervisning än vad de själva är medvetna om. När det gäller de lokala kursplanerna så är de lärare som enbart undervisar i svenska som andraspråk betydligt mer insatta och engagerade i dem än vad de andra lärarna är.

6.2. Pedagogisk relevans

Vilken pedagogisk relevans har då dessa undersökningsresultat för litteraturundervisningen på gymnasiet? För det första konstaterar vi att det finns stora kunskapsbrister hos svensklärarna när det gäller ämnet svenska som andraspråk. Detta förvånar oss eftersom det finns elever med ett annat modersmål än svenska, som ändå läser svenska. Svenskläraren borde därmed ha större kompetens, vilket också gäller alla andra lärare som möter dessa elever. Problem i t.ex. matematik eller historia kan bero på språkliga problem som eleverna har med svenska språket och inte med ämnet i fråga.

För det andra ställer vi oss frågande till likvärdigheten dels ämnena emellan, men även dels inom ämnena. Lärare som arbetar med litteratur i skolan har stort utrymme för egen tolkning av vad som är viktigt i deras ämne. Frågan är vad som menas med likvärdighet, betyder det att alla elever i dagens skola ska lära sig exakt samma saker, eller betyder det att likvärdighet kan uppnås på olika sätt? Kan det vara så att det är ”Självklart att det finns olika vägar att nå kunskap”?

Referenser

Muntliga källor

Sex intervjuer med lärare som undervisar på gymnasiet, genomförda 061128, 061201, 061204 och 061215.

Anteckningar och bandinspelningar från genomförda intervjuer förvaras hos författarna.

Styrdokument

Regler för målstyrning. Gymnasieskolan (2005). Lpf 94. Stockholm: Svensk facklitteratur.

Litteratur

Andersson, Mikael & Johansson Björn (2006). *Professionalism, lärare och läroböcker - En studie av läroböcker och lärares professionalism i gymnasieskolan och grundskolans senare åldrar*. Examensarbete: Göteborgs universitet.

Bergmann, Pirkko (2000). "Andraspråkseleverna och deras förutsättningar." I: *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk - ett referensmaterial*. Skolverket. s. 21-30.

Bommarco, Birgitta (2006). *Texter i dialog. En studie i gymnasieelevers litteraturläsning*. Doktorsavhandling: Malmö högskola.

Brodow, Bengt (1996). *Perspektiv på svenska Del II Momenten*. Kalmar: Ekelunds Förlag.

Brodow, Bengt & Rininsland, Kristina (2005). *Att arbeta med skönlitteratur i skolan - praktik och teori*. Lund: Studentlitteratur.

Bråbäck, Lena & Sjöqvist, Lena (2001). "Kan man vara dumdrilig om man är modig? - Om skönlitteratur som medel för lärande." I: Kerstin Nauclér (red.). *Symposium 2000. Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Halmstad: HLS förlag. s. 208-224.

Danielsson, Anita & Siljeholm, Ulla (2003). *Svenska i tiden*. Stockholm: Natur och Kultur.

Enström, Ingegerd & Holmegaard, Margareta (1996). "Ordinlärning och litteraturläsning i svenska som andraspråk i gymnasieskolan." I: Gisela Håkansson m.fl. (red.). *Svenskans beskrivning 22*. Lund University Series. s. 274-282.

Enström, Ingegerd & Holmegaard, Margareta (1998). *Mål och mening*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Febring, Linda (2005). *Skillnaden mellan svenska (som modersmål) och svenska som andraspråk på gymnasienivå*. C-uppsats: Göteborgs universitet.

Holmegaard, Margareta (1997). "Man lär sig så länge man har elever." I: Anders-Börje Andersson m.fl.(red.). *Svenska som andraspråk och andra språk*. Institutionen för svenska språket: Göteborgs universitet. s. 153-168.

Holmegaard, Margareta (1999). *Språkmedvetenhet och ordinlärning. Lärare och inlärare reflekterar kring en betydelsefälsövning i svenska som andraspråk*. Doktorsavhandling: Göteborgs universitet.

Holmegaard, Margareta & Wikström, Inger (2004). "Språkutvecklande ämnesundervisning." I: Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (red.). *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. s. 539-572.

Hyltenstam, Kenneth (1993). "Om kunskapsfältet svenska som andraspråk." I: Eva Cerù (red.). *Svenska som andraspråk. Lärarbok 2*. Stockholm: Utbildningsradion och Natur och Kultur.

Kartläggning av svenska som andraspråk (2004). Helena Frisell m. fl. (red.). Skolverket.

Jansson, Ulf (2005). *Den levande litteraturen*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Liberg, Caroline (2001). "Läromedelstexter i ett andraspråksperspektiv - möjligheter och begränsningar." I: Kerstin Naucleur (red.) *Symposium 2000. Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Halmstad: HLS förlag. s. 108-128.

Lindmark, Elisabeth (2000). "Om kursplanen i svenska som andraspråk för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning." I: *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk - ett referensmaterial*. Skolverket. s. 108-110.

Lundström, Stefan (2005). "Att välja eller inte välja - det är frågan. Om litteratururval i den postmoderna gymnasieskolan." I: Sofia Ask (red.). *Perspektiv på didaktik. Svenskämnet i fokus*. Stockholm: Natur och Kultur.

Manne, Gerd & Lund, Doris (1997). *Öppna dörrar. Antologi*. Malmö: Gleerups.

Manne, Gerd & Lund, Doris (1998) *Öppna dörrar. Arbetsbok*. Malmö: Gleerups.

Sjöqvist, Lena & Lindberg, Inger (1996). "Svenska som andraspråk - varför det?" I: Eva-Stina Hultinger & Christer Wallentin (red.). *Den mångkulturella skolan*. Lund. Studentlitteratur. s. 78-105.

Skoglund, Svante (1999). *Svenska timmar. Litteraturen*. Malmö: Gleerups.

Skoglund, Svante & Waje, Lennart (2000). *Svenska timmar. Antologi*. Malmö: Gleerups.

Skoglund, Svante (2006). *Texter och tankar. Antiken - 1900*. Malmö: Gleerups.

Skoglund, Svante (2006). *Texter och tankar. 1900 - idag*. Malmö: Gleerups.

Spufford, Francis (2004). *Hur jag läste böcker och lärde mig leva*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Thavenius, Jan (red.) (1999). *Svenskämnets historia*. Lund: Studentlitteratur.

Tingbjörn, Gunnar (2004). "Svenska som andraspråk i ett utbildningspolitiskt perspektiv - en tillbakablick." I: Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (red.). *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. s. 743-762.

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Viberg, Åke (1987). *Vägen till ett nytt språk 1. Andraspråksinläring i ett utvecklingsperspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur.

Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur.

Omnämnd skönlitteratur

Khemiris, Jonas Hassen (2003). *Ett öga rött*.

Coelho, Paulo (1995). *Alkemisten*.

Guillou, Jan (1981). *Ondskan*.

Wahl, Mats (1993). *Vinterviken*.

Pelzer, David J (2001). *Pojken som kallades Det*.

Bilaga

Intervjuguide

Till alla lärare:

1. Vilken utbildning och yrkeserfarenhet har du? När och var utbildade du dig?
2. Vad anser du är det viktigaste med ditt/dina ämne(n)?
3. Hur viktig är den delen av undervisningen där du utgår ifrån skönlitteratur i förhållande till andra delar av svenskämnet?
4. Hur arbetar du med litteraturen i din undervisning? Kan du beskriva dina didaktiska metoder?
5. Finns det några skillnader i hur du arbetar med litteraturen i A- respektive B-kursen?
6. Vad är dina mål med litteraturundervisningen och tycker du att du uppnår dem?
7. Hur väljer du litteratur till din undervisning?
8. Hur mycket tar du hänsyn till elevernas kulturella bakgrund när det gäller val av litteratur?
9. Vilken vikt lägger du på litteraturhistorisk orientering och kronologisk litteraturläsning?
10. Vad använder du för läromedel i din litteraturundervisning och hur centrala är de i din undervisning?
11. Använder du andra medier och i så fall vilka?
12. Vilka är de viktigaste målen i den nationella kursplanen enligt dig? A-kurs? B-kurs?
13. Vilka är målen i den lokala kursplanen enligt dig? A-kurs? B-kurs?
14. Hur närvarande är styrdokumentet i din undervisning? Diskuterar du kursplanerna med dina elever?
15. Har du något ytterligare syfte med din litteraturundervisning, utöver kursplanerna? (Något som du själv tycker är viktigt? Formulerat själv?)

Jämförande perspektiv:

Till de lärare som enbart har ämnet svenska eller svenska som andraspråk:

Utifrån ett jämförande perspektiv, hur mycket känner du till om svenska/svenska som andraspråk (det andra ämnet)?

Hur mycket vet du om innehållet i litteraturundervisningen?

Vad har du för uppfattning om syftet med litteraturundervisningen i det andra ämnet? Jämfört med ditt ämne?

Till de lärare som har båda ämnena:

Utifrån ett jämförande perspektiv, hur upplever du litteraturundervisningen i svenska jämfört med svenska som andraspråk?

Vilka likheter/skillnader finns i upplägget av din litteraturundervisning beroende på ämnet?

16. Vad anser du om att det finns två olika ämnen, svenska och svenska som andraspråk, som ger samma behörighet till vidare studier?